Mustaqil gazeta

HURRIYAT

1996-yil dekabrdan chiqa boshlagan

№28 (282) 2002-yil 17-iyul

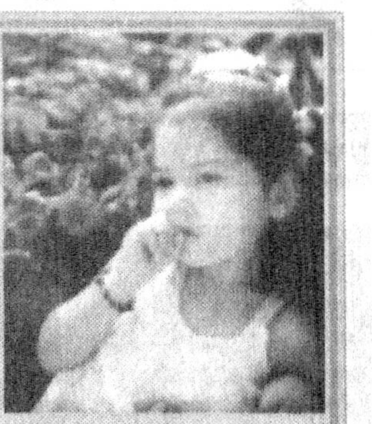

Мерос

ОҚСАРОЙНИНГ АСЛ ТАРҲИ САҚЛАНГАНМИ?

Шаҳрисабздаги Оқсаройга муаррихлар-у шоирлар берган улуғвор таърифлар кўп. Бир замонлар унинг пештоқига Соҳибқирон Амир Темур амрига биноан, "Қудратимизга шак-шубҳангиз бўлса, биз қурдирган биноларга боқинг" деб ёзиб қўйилган экан. Аммо ҳозир... Оқсаройни кўрмаганлар уни муҳташам ва оспонўпар қаср деб тасаввур қиладилар. Уни кўргач, "Оқсарой нега бузилган? Оқсаройни ким вайрон қилган? Нима сабабдан бузиш зарур бўлган?" каби оғриқли саволлар пайдо бўлиши аниқ. Ҳозирги ҳолатига қараб, Оқсаройни "мажруҳ қушдек осмонга талпинган", "илтижоли

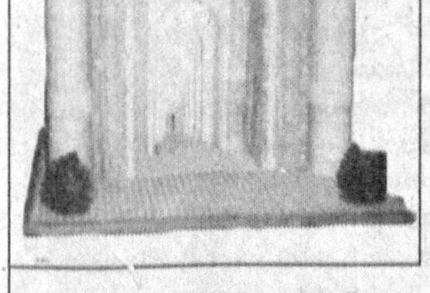

кўтарилган қўл мисоли", дея таърифласа бўлар. Бошқача таърифлашга тил бормайди. Негаки, бугунги кунларимизга қадар унинг иккита маҳобатли кириш равоғи сақланиб қолган, холос. Оқсаройда вақтдан кўра, инсонларнинг бузғунчилик таъсири кўпроқ асорат қолдирган...

Оқсарой тарихи ниҳоятда узун ва маҳзун...

Афсуски, Оқсаройнинг асл кўриниши қандай бўлганлигини ҳозир деярли ҳеч ким билмайди. Айтишларича, Афғонистоннинг Мозори Шариф шаҳрида яшовчи бир фуқарода Оқсаройнинг каттакон терига чизилган тарҳи (план-схемаси) сақланармиш. Илмий-ижодий сафар давомида Оқсарой ҳақида халқ ривоятларини тўплаш билан бирга, ҳатто, Мозори Шарифга бориб, ўша тарҳдан ҳеч бўлмаганда кўчирма олиб келиш режаси бор эди. Бу, албатта осон иш эмас.

Оқсарой тугал кўринишда қандай бўлган? Ахир, биз, шу юрт фарзандлари буни билмасак, тасаввур қилолмасак бўлмас! Шаҳрисабздаги Мирзо Бедил номли мактабда Оқсаройнинг бутун ҳолдаги тарҳи борлигини эшитиб, ўша мактабга йўл олдим. Ишонасизми, мактабга кириб боряпман-у, одамни ҳаяжон чулғай бошлади. Қандай кўринишда бўлган экан у Оқсарой! Жилваланиб турган қасри олий макети ҳовлида ва у мактабдан ҳам юксакроқ бўлиши керак, деб тасаввур қилардим негадир. Фотоаппарат тайёр, плёнка тугагунча ҳар хил қилиб суратга оламан! Мактабга шундай ширин хаёллар билан кириб бордим. Йўқ. Ҳовлида макет кўринмади.

— Оқсарой тарҳи ҳозир Тошкентда, тарих музейида, - деди мактаб директори Салоҳиддин ака Зайниддинов. — Пойтахтдаги тарих музейининг очилиши олдидан мутасаддилар бизнинг Оқсарой ҳақида хабар топишган экан, тезда чақиртириб олишди. Оқсаройнинг макетини ҳали ҳеч ким яратмаган экан. Музейда у энг қизиқарли экспонат бўлиши мумкин.

Афсус. Оқсарой "дийдори"ни кўриш осон эмасга ўхшайди. Энди Тошкентга қайтиб, барибир уни топиш керак. Қизиқ, пойтахтда манаман деган тарихчи олимлар-у меъморлар бор. Наҳотки, улар аниқ тарихий маълумотлар асосида Оқсарой тимсолини яратишга қодир бўлишмаса! Шаҳрисабздаги бир мактаб ўқитувчилари томонидан камтарона ясалган макетни опкетиш шартимиди?

Мактабдан тўғри Оқсарой ёнига қайтдим. Унинг ёнида туришнинг ўзи роҳат. Бу ерда кишини адоқсиз хаёллар чулғайди. Айтишларича, ҳозир ҳам унинг икки равоғи орасидан эсувчи майин шабада бир қанча хасталикларни даволаш хислатига эга эмиш. Ҳа, Оқсаройнинг турган-битгани ҳикмат бўлган...

Оқсаройдан бироз нарироқда кўҳна шаҳар деворининг бир қисми Соҳибқирон тўйи муносабати билан қайта тикланган эди. Бу йилги ёмғирлар оқибатида деворнинг каттагина қисми яна ўпирилиб тушибди. Таъмирловчилар қалин деворнинг икки томонини хом ғиштдан териб, ичини тупроқ билан тўлдириб қўйишган экан. Қўлдан ўтар, қалбаки иш. Девор сирти эса сомонли лой билан сувалган... Эҳ! Наҳотки сифатлироқ қурилиш ашёси топилмаган бўлса?!

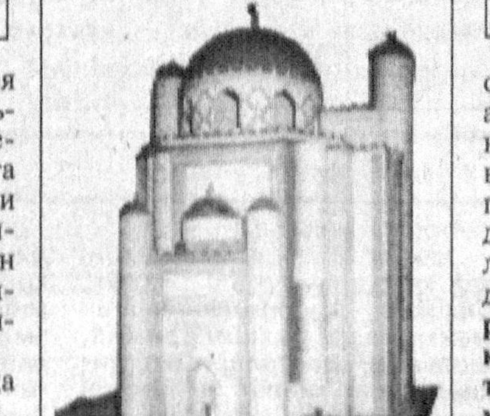

Эҳ, Оқсарой... Уни фақат Тожмаҳал билан тенглаштиргим келаверади. Боболаримиз Ҳиндистон заминида бунёд этган Тожмаҳал эса дунёнинг етти мўъжизасидан бири саналади. Аслида Оқсарой ундан-да зиёда бўлган. Тожмаҳалнинг томида ҳовуз йўқ, Оқсаройда эса қувурлар орқали сув чиқувчи ҳовуз бўлган. Ердан етмиш метр баландликда! Умуман, ҳали ҳинд заминида Тожмаҳал қурилмаган вақтларда шаҳри Кешда муҳташам Оқсарой турфа рангда товланиб турган.

... Ниҳоят, анчагина интизорликдан сўнг, Оқсаройнинг "изи"га тушишга муваффақ бўлдим. Маълум бўлишича, макет ҳажми жуда кичиклиги учун музейда уни катталаштириб тайёрлатишга қарор қилинибди. "Бунинг учун анча маблағ керак", эмиш. Музей ходимаси "Оқсарой" турган хонани очаркан, каминани яна ҳаяжон тутса денг! Хонада макет эмас, худди тирик Соҳибқирон тургандек, гўё!

О, мана! Макет кичик бўлсада, осмонўпар бино эканлиги яққол билинб турибди. Томдаги ҳовуз улкан мовий гумбаз билан ёпилган. Бу гумбаз атрофи очиқ шийпон шаклида ишланган бўлиб, теваракни мазза қилиб томоша қилиш мумкин.

Мана, қандай бўлган экан Оқсарой!

Албатта, бу макетни Оқсаройнинг тугал кўриниши дейиш, юмшоқ қилиб айтганда, анча мушкул. Масалан, тарихий манбаларда унинг мингта хонаси бор, дейилган. Қасрнинг узунлиги 300 газ бўлганлиги ва унга жуда узун йўлак

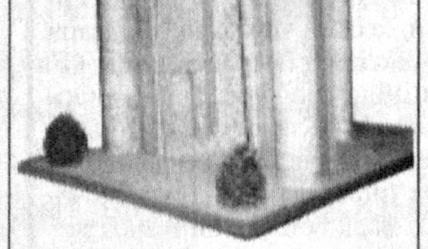

орқали кириб борилганлиги айтилади. Шу ўринда Оқсаройни бевосита кўриб, уни тасвирлаб қолдирган ровий — Испания аслзодаси Рюи Гонзалес де Клавихонинг ҳайратини эслаш жоиз: "... **Қабулхонанинг деворларига олтин ва ложувард ранг берилган ҳамда ялтироқ кошинлар ёпиштирилган шифти сидирға заррин бўёқ билан мойланган. Бу ердан элчиларни иккинчи қаватга бошлаб кирдилар. Юқорида бизга шу қадар кўп ҳашаматли хоналарни кўрсатдиларки, бутун бино зарҳал билан сайқал берилгани учун уларнинг ҳаммаси ҳақида батафсил сўзлаш кўп вақтни олади. Бутун бўлма ва хоналар олтин, зангори ва бошқа хил бўёқлар билан шу қадар мукаммал ишланганки, ғоят дидли Париж аҳли ҳам буни кўриб ҳайратланган бўлур эди.**

... Сарой шу қадар ҳашаматли ишланганки, ҳамма хоналарини сўз билан тасвирлаб бўлмайди".

"Осмонга бўй чўзган" бу тимсол, яъни макетда эса шунчалик кўп хона бўлиши ва улар қандай жойлашганлигини тасаввур қилиш ҳам қийин. Макетга ҳали тарихий манбалар асосида анчагина қўшимчалар киритилиши зарур ва мумкин.

Лекин қандай бўлишидан қатъи назар, бу биринчи тимсолни яратган фидойи инсонлар — Шаҳрисабздаги Мирзо Бедил номли мактаб жамоаси меҳнати таҳсинга лойиқдир. Чунки бундай ишга юраги юрт ишқи билан ёнган инсонларгина қўл урадилар. Агар олимлар ва меъморларимиз ҳам унга бош қўшсалар, айни муддао бўларди. Мозори Шарифданми ёки бошқа жойданми — Оқсарой тарҳи топиб келинса-ку, музей ҳамюртларимиз ва хорижликлар учун ҳақиқий зиёратгоҳга айланиб кетиши аниқ.

Бахтиёр ҲАЙДАРОВ

Ифтихор

ПОЙДЕВОР

Нонни ўзбекчалик эъзозлайдиган, ўзбекчалик пишириб-куйдирадиган яна бир бошқа халқ ёки миллат бормикан?

Бир парча бўлсин нонни боласининг бешигини бошига қўядиган, узоқ сафарга отланган яқин кишисига бир тишлам тишлатган нонини қайтиб келгунича асрайдиган, унинг ҳатто бир ушоғини ерга ётганини кўргудек бўлса, ўпиб, пешонасига суртадиган, биров босмасин, деб, ҳатто, қўрғон тиклаган... ҳам бизнинг ота-боболаримиздир.

"КИМДА-КИМ БУҒДОЙ ЭКСА, У ҲАҚИҚАТНИ ЭКИБДИ"

Мен ҳайратланардим, нега биз нон-ку нон, ҳатто унинг ушоғини ҳам бунчалик қадрлаймиз, эъзозлаймиз? Бунда не сир бор, не синоат бор? Бунга ота-боболаримиз мероси бўлган "Авесто"дан жавоб топгандай бўлдим. "Авесто"да: "Кимда-ким буғдой экса, у Оша (Ҳақиқат)ни экади...

Қачонки, эгатларда уруғ етилса, девлар ўринларидан қўпадилар. Қачонки буғдой гуркираб кўкарса, девлар даҳшатдан титрай бошлайдилар. Қачонки, буғдой ун берса, девлар нола чекадилар. Қачонки, буғдой хирмонга уюлса, девлар нобуд бўладилар. Қай бир хонадонда буғдой бош чиқарса, у хонадонга девлар яқинлаша олмайди. Қай бир хонадонда буғдой бош чиқарса, у хонадондан девлар узоқлашадилар. Қай бир хонадонда буғдой омбори бўлса, гўё қиздирилган темир девлар бўйнини чирмаб ташлайди...".

Бизда нонннинг бу қадар муқаддаслигининг ибтидоси эҳтимол ана шундандир. Эҳтимол, бундан-да қадимийроқдир. Эҳтимол, у Ҳақ ва Ҳақиқат янглиғ азалий ва абадийдир...

Нон бўлса, демак, тинчлик бўлади. Қора кучлар — "девлар" ҳам чекинади, хирмонга уюлса, ҳатто "девлар" нобуд бўлади. Нон бўлса, фаровонлик бўлади. Хонадонларда тўй ва қўшиқ бўлади...

НИЯТ БУТУН БЎЛСА...

Мен қаҳатчиликни кўрмаган авлодман. Қимматчиликнинг ҳам нималигини билмайман. Лекин тақчилликни бошдан кечирганман. Жойидан кўчган оила ёки ишини ўзгартирган одамни бир тасаввур қилиб кўринг. Рўзғорида нимадир етишса, нимадир етишмайди. Очиқроқ айтганда ташқи ёрдамга муҳтож бўлади. Лекин "ташқи ёрдам" ҳам оёқ босган жойдан топилавермайди. Ҳеч ким дарров мурувват кўрсатмайди. Яна ўзингга, ўз ақлинг ва саъй-ҳаракатингга таянишингга тўғри келади...

Бир воқеа ҳеч ёдимдан чиқмайди. Тожикистондаги қонли фожеалар туфайли уйимизга ўнга яқин қариндошларимиз — бўйига етган қизлар ва болалар кўчиб келишди. Ўша кезларда ун ва нон хийла тақчил бўлсада, лекин узилмаганди. Фақат навбат кутардик. Ўн беш кишига нон олиш учун болалар ярим кунлик вақтини йўқотарди. Бугун менинг бу гапларим, айниқса, ёшлар учун афсона ёки ривоятдай туюлар, балким ишонишмас. Лекин мамлакатимиз мустақилликнинг дастлабки йилларида, ана шунга яқин "ҳолат"да эди. Хайрихоҳлардан кўра томошабинлар кўп эди.

Ўшандай пайтда мамлакатга ҳеч бўлмаганда нон керак бўларкан. Нон ўшанда тинчлик, дегани эди, нон ўшанда мустақиллик, дегани эди. Нон мустақилликнинг муҳим пойдеворига айланганди. Президент ана ўшанда ҳукумат олдига ғалла мустақиллигига эришиш кераклиги ҳақидаги масалани кўндаланг қўйди. Бу ўшанда ҳам, бундан кейин ҳам жуда муҳим бўлишлигини Президент кўпчиликдан бурунроқ англаганди. Ва шунинг учун ҳам ана шу масала бир зум бўлсин назардан четда қолдирилмади.

Нон, сув... — булар бу дунёдаги тирикчиликнинг энг олий неъматларидир. Омборида буғдойи бор деҳқоннинг кўнгли тўқ, вақти чоғ бўлади. Лекин кетма-кет қурғоқчилик келганиданми, деҳқоннинг бу йилгичалик суюнганини ҳеч ҳам кўрмаганман. Қишлоғига бориб келган Оқ олтинлик оғайнимнинг оғзи қулоғида. — Акамнинг фермер хўжалиги бор эди, - дейди у суюниб. — Шундан беш гектарга яқинини ўрмай ташлаб кетишибди. Йўқ, ҳайрон бўлма, ўзига қолибди. Режадан ошиғини энди ишлаганлар бўлишиб олишаркан.

Сариосиёликларнинг қувончини айтмайсизми. 5 май куни дўл жуда кўп жойни пайҳон қилиб, ғаллазорларни "каллаклаб" ташлаганди. Ҳеч ишонгинг келмайди, айни шу ерлардан 70-80 центнердан ошириб буғдой олган деҳқонлар ҳам бўлишди. Туман бўйича ҳосилдорлик 60 центнердан ошди. Деҳқонлар туман тарихида бунчалик буғдой бўлганини эслашолмайди. Бунга ўхшаш мисолларни бугун исталган вилоят, туман ёки хўжаликлардан топишимизга шак-шубҳа йўқ.

"Ниятига яраша" деган ўзбекча ибора бор. Бу ким қандай ният қилса, албатта, ўшанга эришади, деган маънони англатади. Ўзбекистон ўша оғир кезларда ғалла мустақиллигини орзулаганди. Нияти бутун элнинг ризқи ҳам бутун бўлади, деб бежиз айтишмаган.Бугун орзуланган кунларга тобора яқинлашиб бораяпмиз.

Мамлакатимиз раҳбари бир чиқишида мустақил бўлсанг мустақил бўл, озод бўлсанг, озод бўл, деган жўмардона иборани ишлатган эди. Чинакам мустақил, чинакам озод бўлиш учун кўплаб муҳим ва йирик соҳалар бўйича, ҳеч бўлмаса ўзимизни ўзимиз таъмин қилишга эришишимиз керак бўлади. Бугун биз ана шундай улкан йўлларнинг бошида турибмиз. Ғалла, нефт... ва яна бошқа-бошқа мустақилликларимиз чинакам озодлик, чинакам мустақилликнинг пойдеворлари бўлажак.

Исмат ХУДОЁРОВ

УШБУ СОНДА:

«ҚАЙСИ ГАПИНГИЗГА ИШОНАЙ?...» Муштарийнинг бундай саволи журналистни қизартириб қўймоқда 2

ФРАНЦИЯ: «ТЎРТИНЧИ ҲОКИМИЯТ» МЎЪЖИЗАСИ

ТЕРРОР САРҲАД БИЛМАЙДИ 3

«ЯШИРИН ИҚТИСОДИЁТ» – ОШКОРА ҲАЛОКАТ

Лойкашдан чиққан «классик» шоир

ДОНИШМАНД КИМ?

«ҲУРРИЯТ» ИМТИҲОНИ 4

Ҳаяжон

БОШИНГГА ДУОЛАР ЁҒИЛСИН, ЮРТИМ!

Гулистон — дўппидеккина шаҳар: қуёш бош кўтараётганда рўй берган янгилик кун ботмасдан бутун шаҳар аҳлига маълум бўлади. Ўшанда ҳам худди шундай бўлди: техника фанлари номзоди Нормамат Тошпўлатовнинг Япониядан ажойиб машина олиб келганлиги тўғрисидаги хушхабар, ҳатто, болалар боғчаларигача кириб борди.

Танишим қўнғироқ қилиб қолди:

— Эшитдингизми, Тошпўлатов домла Япониядан "Митсубиси" деган машина опкеганмиш? Бир бориб келмаймизми?

— Қандоқ бўларкин...

Бордик. Анчагина киши йиғилибди. "Митсубиси"ни бири олиб, бири қўйиб мақтаб ётибди:

— Воҳ, матўри соатдек чиқиллаб ишлайди-я!

— Э, бензин расхўди камлигини айтинг! Бир запрапка қилсангиз, бемалол бир ой юраркансиз!

Чапанироқ қария ўзича энг юқори баҳони қўйди:

— Э, бу японди мошини "нўл олти"данам зўракан-ов!..

Ўшанда бу тан беришлар, бу ҳайрату мақтовлар ғоят табиий туюлган эди. Бугунги кунда эса аравага қизиқиб қарасак қараймизки, "Мерседес"у лимузинларга бир қиё боқиб қўймаймиз. Шуларни ўйлашинг билан беихтиёр юрагинг жўшиб кетади: хайриятки, сен келдинг, Мустақиллик, бўлмаса, ҳали ҳам онда-сонда пайдо бўладиган "Митсубиси"ларни ўртага олиб "чилёсин" қилиб юрган бўлармидик...

Хуллас, ўшанда мен ҳам қойил қолганимдан бир ҳазил шеър ёзиб машина соҳибига тақдим этдим:

Гулистоннинг йўлларида
"Кишнаб" юрар "Митсубиси",
Худо берса яна юз йил
Ишлаб юрар "Митсубиси"!..
Гулистоннинг йўлларида
Чопаверсин "Митсубиси"...
Ҳали ундан ўзиб кетар
Ўзбекистон автобуси!

Буни қарангки, фариштлар омин деган эканми, ҳазил "башорат" чинга айланди: митти автобусимиз ҳисобланмиш "Дамас"лар "Митсубиси"ларни қувиб ўтаётир...

Маълумки, халқимизда "Ёмғир билан ер кўкарар, дуо билан эл кўкарар" деган нақл бор. Мустақил мамлакатимиз эришаётган ютуқлар ҳақида ўқир ёки эшитар эканман, беихтиёр хаёлимдан бу ҳурликка эришган инсонларнинг самимий дуолари самараси эмасми, деган ўй кечади.

Психологларнинг фикрларига қараганда, инсон энг эгоист-манфаатпараст жонзотдир. Бу ҳол, ҳатто, бизнинг дуо қилишимизда ҳам кўзга ташланади: тадбиркорлар ишига ривож тилаяпмиз, чунки биламизки, эртага америкаликлар сингари тўкин-сочин ҳаёт кечиришимиз шуларнинг Рокфеллерларга айлана олишларига боғлиқ; пахта хирмонининг чўнг бўлишини тилаб дуога қўл очар эканмиз, бу улкан бойликни эндиликда тўласича ўзимиз тасарруф этишимизни ўйлаймиз; чорвадорнинг иши юришса, кўпроқ гўшт еймиз, ёғлироқ сут ичамиз...

Хуллас, эзгу дуоларимиз остида ширингина ўз таъмамиз ётибди...

Даҳрийлик тузуми пайтида дуога очилган қўлга калтак тушарди. Шунинг учун ҳеч ким дуо қилмади, тузум жувонмарг бўлди.

Истиқлол қўллардаги ғулуни парчалаб ташлади. Кишандан халос бўлган қўллар эзгу дуолар учун эмин-эркин кўтарилдилар. Бугун биз жуда кўп дуо қилмоқдамиз: деҳқонлар, пиллакорлар, боғбонлар хирмонига барака тилаяпмиз, чунки бу хирмонлар — ўзимизники; кончилар ишига унум тилаяпмиз, сабаби тилла, газ, нефть... — ҳаммаси ўзимизники; илму ирфонга ривож истаяпмиз, самараси — ўзимизники; спортга, санъатга баркамоллик тилаяпмиз...

Хуллас, Яратгандан сўраладиган нарсалар кўп.

Мақолага нуқта қўйишга чоғланар эканман, кўнглимда умидбахш бир илиқлик сезаман: Буюк Раббимиз шунча дуоларни ижобатсиз қолдирармиди!

Бошингга дуолар ёғилаверсин, Юртим!

Мухторали НОСИРОВ

Фикр

ГАЗЕТА КЎП, ГАЗЕТХОН ҲАМ

Лекин уни ҳамма ҳам ўқий олмаяпти...

Бугунги кунда ахборотни биринчи бўлиб, ишончли тарзда тарқата олган ахборот воситаларига эҳтиёж тобора ортиб бораяпти. Бу борада телевидение газеталарга катта рақобатчи сифатида намоён бўлмоқда. Айниқса, бизда ТВнинг аудиторияси жуда ҳам кенглиги ва катталиги айни ҳақиқат. Лекин бу фақат газетачиларнинг ўзигагина боғлиқ бўлган ҳодиса эмас. Бундан газетачилар ёмон ишлашаяпти ёки ёмон газета чиқаришяпти, деган хулоса чиқаришга ҳам шошилмаслик керак. Чунки бунинг асосий сабабларидан бири иқтисодга бориб тақалади. Иккинчиси эса тезкорлик. ТВ ана шу жиҳатидан пешқадам, яъни тезкор восита, иккинчидан хийла арзон, учинчидан уни "истеъмол" қилиш осон ва қулай. Лекин ТВ онгга, тафаккурга таъсир кўрсатиш хусусида газета билан рақобатлаша олмайди. ТВда тасвир устивор бўлганлиги боис, у кўпроқ туйғуларимизга таъсир кўрсатади. Газета эса инсонни фикр ва мушоҳадага чорлайди. Шундай экан, газета ва журналларни бугунги кундаги "аудиторияси" қанчалик ёки уларни айни пайтда, мамлакат аҳолисининг неча фоизи ўқияпти, деган ўринли саволлар пайдо бўлади.

Мен одамларимиз газета ўқишмайди, деган гапга қўшилолмайман. Бундай даъво, ҳатто, менга ҳақоратдек бўлиб туюлади. "Ўқишмайди" эмас, "ўқишолмаяпти" деган гап адолатга яқинроқ туради. Яшириб нима қиламиз, битта одам агар ҳеч бўлмаганда икки ёки учта газета олмоқчи бўлса, ҳар куни беш юз сўмга яқин пул сарфлаши лозим бўлади. Ҳар куни беш юз сўмдан йўқотишга эса ҳар қандай зиёли ёки талаба ҳам чидаш беролмайди. Қолаверса, бир пайтлар газета ва журналларимизнинг адади бир миллиондан ошганлиги бор гап-ку. Демак, ўқишга эҳтиёж бор, лекин... Бугун биз кўпроқ ана шу ҳақда бош қотиришимиз керакка ўхшайди. Одамларимиздаги ана шу эҳтиёжни қондиришнинг йўл ва воситаларини излашимиз лозим.

Кези келганда яна бир мулоҳазамизни айтиб ўтайлик. Мажбурий обунадан қанчалик тез воз кеча олсак, газетачиликда рақобатга шунчалик кенг имконият очилади. Назаримда ҳозирча газета ва журналлар ўртасида соғлом рақобат пайдо бўлганича йўқ.

Бугунги кунда газета билан газетхон ўртасида бир воситачи керакка ўхшайди. Чунки газетхон кўп, лекин газетани ҳар доим ҳам ўқий олмайди. Дарвоқе, ким воситачи бўлиши мумкин? Бизнингча, бунинг учун ҳар бир ташкилот, корхона ёки муассаса жамоа мулки ҳисобидан жамоа манфаатлари, қизиқишлари ва талабларига мос келадиган газета ва журналларга обуна бўлса, мавжуд муаммони бартараф этиш томон бир қадам қўйган бўлардик. Ҳар бир иш жойида "Маърифат хона"лари ташкил қилинса ва у ерда газета ва журналлар тахлаб қўйилса. Шунда газета ва журнал ўқишга иштиёқманд киши ана шу хонага мурожаат қилаверади. Бу, бизнингча, жойлардаги Маънавият ва маърифат марказларининг биринчи галдаги вазифаларидан бири бўлиши мумкин. Ва бу айни кунларда газетхоннинг газета ва журналларга бўлган эҳтиёжини қондиришнинг энг ўнғай воситаларидан бири ҳамдир.

И. НУСРАТОВ

Mustaqil gazeta HURRIYAT

Мулоҳаза

Нашрларнинг ҳаддан зиёд кўпайгани тўғрисида кейинги пайтда турфа мулоҳазалар пайдо бўлаётганига қарамай ҳозирча бу ҳолат демократик ўзгаришларнинг бир ҳосиласи сифатида баҳоланмоқда. Агар бундай қарашларга қўшиладиган бўлсак, ка-атта сўроқ аломати пайдо бўлади: газеталарнинг кўпайиши демократик ўзгаришларнинг ҳосиласи экан, хўп, шу имкониятдан нечоғли фойдаланилмоқда? Нашрлар кўпайгани фуқароларнинг дунёқарашига таъсир этувчи, айниқса, эндиликда Давлат сиёсати даражасига кўтарилган одамларнинг ҳуқуқий онгини шакллантириш, фикрлар хилма-хиллиги, ҳар кимнинг Конституцияда кафолатланган ўз мулоҳазаларини эркин ифодалай олишига холис минбар бўла олмоқдами?

«ҚАЙСИ ГАПИНГИЗГА ИШОНАЙ?...»

Муштарийнинг бундай саволи журналистни қизартириб қўймоқда

Дабдурустдан саволнинг бундай кўндаланг қўйилишидан сўнг кўпчиликнинг хаёлиги нашрлар савияси ҳаминқадарлиги, кўплари худди эгизаклардай бир-бирига ўхшашлиги, журналистларнинг маҳорати-ю, мавзу кўтаришда билим даражаси ҳавас қилгудай эмаслиги ва ҳоказо масалалар келади. Йўқ, ҳозир гап бу ҳақда эмас, қолаверса, мухбирларимиз савод, маҳорат бобида нўноқроқ десак, адолатга озор етади. Кейинги уч-тўрт йилда яхшигина журналистлар етишиб чиқмоқда, уларнинг муайян соҳага ихтисослашаётгани, дунё ахборот майдони ҳақида билвосита эмас, бевосита ва мунтазам танишиб бораётгани ижод маҳсулларида сифатий ўзгаришлар касб этмоқдаки, бу ҳақли равишда таҳсинга лойиқ.

Модомики, журналистларнинг умуммақсадлари ўзлари меҳнат қилаётган соҳани том маънода "тўртинчи ҳокимият" сифатида кўриш ва шунга муносиб хизмат қилишда экан, фаолиятига мунтазам равишда танқидий кўз билан қарамоғи лозим ва лобиддир. Зеро, бемор одам иғриган жойидан шикоят қилади, саломатлигини тиклаш учун соғ аъзоларини мақтаб ўтирмайди.

Аслида-ку, шўрлик журналистларнинг бошида "муросасоз", "маддоҳ", "журъатсиз" каби таъналардан озмунча калтак синаётирми? Кейинги пайтда бир газетада юрак ютиб фельетон ёки танқид қилинган соҳа ҳақида бошқа нашрда мақтовга тўла мақола уюштириш **иллати эса дард устига чипқон бўлаётир. Бу ҳол худди ёш болаларнинг бекинмачоқ ўйинини эслатади. Энг ёмони, бугун "урилган" мансабдор фаолияти эртага мақталиши — минг азобда кўтарилган муаммо муаллақлигича қолишига, айрим мухбирларни қўғирчоқ қиёфасига солиб қўйган амалдорларнинг тарalla бедоди баттар кучайишига сабаб бўлмоқда. Ёмондан ёмони шундаки, фуқаролар оммавий ахборот воситаларига, демакки, оғиз кўпиртириб айтаётганимиз "тўртинчи ҳокимият"га нисбатан ишончсизлик эҳтимоли пайдо бўлаётганидир. Бу борада мисоллар, таассуфки, керагидан кўпроқ.**

"Адолат кучи" деган газетанинг 2001 йилнинг 18 май сонида **"Кўзбўямачилик кимга керак?" сарлавҳали мақола чоп этилди. Унда Косон туманидаги "Қорабайир" хўжалигида юз бераётган бошбошдоқлик, талон-тарожлик, ўғирликлар ҳақида олинганди. Орадан бир ярим ой ўтиб, "Ўзбекистон овози"нинг** 2001 йил 5 июнь сонида **Ю.Узоқов** "Ким ҳақ ва ноҳақ"? **мақоласини эълон қилдики, унда "Қорабайир"даги ҳолатлар мутлақо тескари талқин этилади, хўжалик раҳбари ишбилармон, уддабурон шахс сифатида тасвирланиб, унинг етакчилигида яхшигина ютуқлар қўлга киритилганига алоҳида урғу берилади. Бироқ бу ҳали ҳаммаси эмас экан: отахон нашримиздан сўнг майдонга** "Қашқадарё тадбиркори" **мухбири Сардор Бек чиқади, газетанинг** 2001 йил 6 июль **сонидаги** "Сувни лойқалаётган ким?" **мақоласида хўжаликдаги ғайриқонуний ҳолатлар яна бир бор танқид остига олинади... Мазкур уч нашрда чоп этилган мақолаларни ўқиган газетхон "Қорабайир"даги ҳолатлардан кўра мақола муаллифларига ачиниши турган гап. Ростиям шуда: бири хўжалик ишчилари манфаатини ўйлаб қалам йўнса-ю, бошқаси раиснинг тадбиркорлигидан лоф урса... Масхарабозлик ҳам бунчалик бўлмас, ахир!**

Кейин маълум бўлишича, солиқ тўлашдан қасддан бош тортгани, яхшигина талон-тарожликларга қўл ургани, хуллас, суиистеъмолчилик авж олингани сабаб Қашқадарё вилоят прокуратураси "Қорабайир" хўжалигининг мансабдор шахсларига нисбатан жиноят иши қўзғатибди!

Яна бир мисол: "Ҳуррият" **газетасининг** 1999 йил 22 декабрь **сонида чоп этилган** "Тилхат совлиқ бўлолмайди" **мақоласида Қашқадарё вилояти Нишон туманидаги "Нишон" қоракўлчилик-наслчилик ширкат хўжалигининг чўпони, учинчи синф маълумотига эга Рустам Кўзиевнинг саводсизлигидан фойдаланиб турфа далолатномалар тузилиши натижасида отардан кўплаб қўйлар йўқолгани, ҳуқуқий идоралар текширув натижасида камомад чўпон бўйнига тушиши оқибатида у қамоқ жазосига ҳукм қилинганини, бироқ бу ишларнинг бошида турганларга нисбатан чора кўрилмагани баён этилади. Адолат юзасидан таъкидлаш жоиз, боринги, отардаги кўплаб қўйларни оддий чўпон "еб юборганига" ишонилган тақдирда ҳам, унга қўшиб хўжалик раҳбариятининг жавобгарлик масаласини ҳал этиш — қонун талаби. Негаки, раҳбарнинг совуққонлиги — талон-тарожликнинг бош сабабидир. Бироқ шу оддийгина ҳақиқатни айрим мухбирларнинг билмаслиги (ёки билмасликка олиши) ўта ачинарлидир. "Ҳуррият"даги мақоланинг иссиғи совумай,** "Халқ сўзи"**нинг** 2000 йил 10 февраль **сонида** "Аввало, ўзингизга фойда" **мақоласи эълон қилинди: унга кўра, "Нишон" ширкат хўжалигида ишлар зўр, миллион-миллион фойда олинмоқда, раисга-ку гап йўқ, мутахассислиги иқтисодчи бўлган бу одам аввал ферма мудири бўлган, тажрибалари етакчиликни олганидан сўнг қўл келиб, чунонам хайрли ишларни дўндирмоқдадирки, бундан эл-улуснинг димоғи чоғ...**

Эй инсон, раис ҳамма ишни ўхшатиб қўйган бўлса, нега чўпоннинг бурни қонайди? дейдиган одам йўқ гўё...

Буям ҳолва экан: "Моҳият" **газетасининг** 2000 йил 23 декабрь **сонида яна бир бор шу чўпоннинг тақдири** ("Кўзиевнинг қўзилари қани?") **қаламга олинди. Бироқ "Халқ сўзи"нинг мухбири Нарзулла Равшанов бу сафар ҳам қўл қовуштириб ўтирмади: газетанинг** 2001 йил 5 январь **сонида** "Кўй изидан юриш осонми?" **деган иккинчи мақоласини эълон қилди. Сарлавҳа қанчалик диққатторта, мавзу хўжалик иқтисодиёти ҳақида бўлмасин, моҳият ўша-ўша: раис зўр, чўпонлар хурсанд, етакчи яйловлар бери келмаган учун даромадлар миллион устига миллион минсиб ётибди...**

Ахир ўйланг, адолатсизликдан озор чеккан одам дардига эш бўлган бир нашрдан хурсанд бўлса-ю, ўзининг абгор аҳволига тушишига қайсидир маънода сабабчи бўлган олғирлар ҳақида иккинчи нашрда тавбон мақола ўқиса... Нашр у ёқда турсин, журналистнинг ўзи чеккага сура турсинг, энг ёмони Адолатга, Ҳақиқатга бўлган ишончига путур етмайдими? Ахир Президентимиз фуқароларнинг қонунга бўлган ҳурматини ошириш, адолатга бўлган ишончини кучайтириш борасида қуйиб-ёниб турган бир пайтда бундай номаъқул, бекинмачоқ ўйини жуда юмшоқ айтганда, журналист учун уят эмасми?

Матбуотимизда мулк талашаётган икки томоннинг ўртасида қозилик қилиш одат тусига кираётгани кишида ўринли ташвиш уйғотмоқда. Бир одамнинг мулкий ҳуқуқлари поймол этилган бўлса-ю, уни далил-исботлар билан асосли, эътирозларга ўрин қолдирмайдиган даражада мақола ёзилса — бу бошқа гап. Бироқ бир томоннинг ўринли-ўринсиз вакиларга ўралашиб қолиб, низонинг моҳиятини илғамай "адвокатлик" йўлига ўтиб олиб, матбуотда ҳуқуқий саводсизликни тарғиб этилиши масаланинг баттар чигаллашишига сабаб бўлмайди, деган кафолат йўқ, ахир.

"Халқ сўзи" **газетасининг** 2001 йил 11 август **сонида эълон қилинган** "Икки "барака" можароси" **мақоласида Самарқанд вилояти Ургут туманидаги тамакини ферментациялаш цехи икки субъект — тумандаги "Барака" кичик корхонаси ва Самарқанд шаҳридаги "Барака" фирмаси ўртасида талашилаётгани, низоли мулк ҳеч муболағасиз кичик корхонага қарашли экани-ю, фирма унга ҳеч қандай асоссиз даъво қилаётгани баён этилади.** "Адолат" **газетасининг** 2001 йил 2 ноябрь **сонида босилган** "Ўроқда йўқ, машоқда йўқ, хирмонда ҳозир" **мақоласи мазмуни эса низоли цех ҳеч муболағасиз фирманинг дахлсиз мулки экани, кичик корхона раҳбарияти уни фирибгарлик билан эгаллаб олганини билдиради. Мулк битта — даъвогар иккита. Бир низога икки хил қарашни ифодалаган икки мақола муаллифларидан зўр беришиб ўзларининг фикрини маъқуллайдилар, бироқ энг оддий, вазиятни шу даражада таранглашишига сабабчи бўлган ҳолат очиқ қолади: бир вилоятда битта номда (!) иккита хусусий ташкилот очиш мумкинми ўзи? Низолашаётган икки томоннинг ҳам номи битта: "Барака"! Ургут туманидаги "Барака" кичик корхона бўлса, Самарқанд шаҳрида жойлашгани — фирма! Иккиси ҳам низоли цехга даъвогар. Кичик корхона фирманинг цехга эгалик қилиш ҳуқуқини берувчи ордер бекор қилинганини рўкач қилса, фирма раҳбарияти кичик корхона "хўжайинлари"дан бири цехдаги ҳом ашёни талон-тарож қилгани учун жиноий жавобгарликка тортилиб, етказилган зарар ундириб олинганини дастак қилади. Қизиқ ҳолат: цех "Барака" кичик корхонасининг хусусий мулки бўлса, унинг эгаси бўлса қайси асосларга кўра жавобгарликка тортилади? Ахир мулк — хусусий, уни нима қилиш мулкдорнинг мутлақ ихтиёри-ку?! Кичик корхона томонида бўлган "Халқ сўзи" мухбири унинг саводдан ҳам четга олади, "Адолат" эса мулкий ҳуқуқни тасдиқловчи ордер қани, деган саволни негадир бергиси келмайди. Икки ўртада низо ечимини топиш ўрнига кучайтирилган кучаймоқда... Бундан кимга наф?**

"Ҳуррият" **газетасининг** 1998 йил 30 сентябрь **сонида** "Оқ либос — пок либос эмасми?" **мақоласида Қашқадарё вилоят Нишон тумани Марказий шифохонаси бош шифокорининг хизмат вазифасига совуққонлик билан ёндашиши оқибатида ҳудудда буғма касалига чалинаётган беморлар сони кўпайиб бораётгани, оналар ва болалар ўлими ҳам кўпаётгани ташвиш билан баён этилган эди. Орадан кўп ўтмай** "Ўзбекистон овози"**нинг** 1998 йил 20 октябрь **сонида**"Кўнгилдаги ёруғлик" **мақоласи чоп этилдики, унда бош шифокор жонкуярлиги, ишбилармонлиги, маънавий-маърифий ишлари мақталиб, бундай шахс ноёб кадр сифатида кўкларга кўтарилади. Маънавий-маърифий ишларнинг юксак даражада ташкиллаштирилганига исбот сифатида... "Ўзбекистон овози" учун бармоқ билан санарли обуна қилиб берилгани таъкидланади...**

Бундан кулишингниям, куйишингниям билмайсан!

Охирги уч-тўрт йил ичида ҳуқуқий мавзуда ёзишга ихтисослашаётган мухбирларнинг кўпаяётгани қувонарли ҳол, албатта. Бироқ бу мавзуда чиқаётган мақолаларга бевосита ҳуқуқий идоралар муассис бўлган нашрлар орқали берилаётган муносабатлар кишини анча ўйлантириб қўймоқда. Тўғри, ёзилмаган қонунларга кўра, муассиснинг кўрсатмаси нашр учун гўё дастуруламалдек... Бироқ бундай "дастур"лар албатта қонун доирасида бўлмоғи шарт. Қуйидаги мисоллар муассис ва нашр ўртасидаги муносабат жиддий қайта кўриб чиқилмоғини талаб этади.

"Ҳуррият" **газетасининг** 2000 йил 16 февраль **сонида** "Йиғлаб борсам, ҳўнграб чиқди" **деган кафтдеккина мақолада қонунлар ижросига бевосита масъул бўлган прокуратура ходимининг ўзи (!) журналистнинг ахборот олиш ҳуқуқини поймол қилгани айтилади. Орадан ҳафта ўтмай прокуратура бош муассис бўлган "Ҳуқуқ" газетаси 27 февраль сонида танқид бўлган прокуратура ходимининг** "Мухбирмисиз ё миш-мишчи?" **сарлавҳали раддиясини чоп этади. Бир қарашда бунинг ажабланарли жиҳати йўқдек: матбуотда эълон қилинган материалга нисбатан кимдаки эътироз туғилса раддия ёзиш ҳуқуқи бор. Бироқ раддия, уни чоп этишга доир ҳолатлар "Оммавий ахборот воситалари тўғрисида"ги қонунда тартибга солинган. Қонун талабига кўра, раддия ёзилишига сабаб бўлган мақола қайси нашрда эълон қилинган бўлса, айнан ўша нашрда, аввалги чиқиш босилган ҳажмда ва эълон қилинган саҳифада берилмоғи шарт. "Ҳуррият" ва "Ҳуқуқ" ўртасидаги "даҳанаки жанг"да прокуратура идораси муассис бўлган нашр қонуннинг айни шу жиҳатини негадир эътиборга олмайди. "Ҳуқуқ" газетаси юқорида чоп этган мақоладан яна бир ҳафта ўтиб, 2000 йил 1 март сонида эълон қилган** "Прокурор протести адолатга хизмат қилади" **мақоласи ҳам** "Ҳуррият" **газетасининг** 2000 йил 19 январь **сонидаги** "Прокурор томошабин бўлса, додингни кимга айтасан?" **танқидий чиқишига раддия сифатида берилган гўё... Бироқ "Ҳуқуқ" газетасида кетма-кет чоп этилган иккала раддия ҳам амалдаги қонун тартибига тўғри келмайди. Агар мазкур нашрга прокуратура идораси муассис экани ва унда хизмат қилувчи журналистларда амалдаги қонунчилик бўйича муайян тасаввур борлигини инобатга олсак, қонунни очиқдан-очиқ менсимасликни нима билан изоҳлаш ортиқча ақл талаб этмайди.**

Бундан ташқари "Ҳуррият"**нинг** 2000 йил 26 июль **сонида чоп этилган** "Бир фармойиш балоси" **танқидий мақоласида кўтарилган мавзу** "Темирйўлчи" **газетасининг** 2000 йил 18 август**даги** "Авф этилган эдилар" **сарлавҳали чиқишида тескари талқин этилишида, яна** "Ҳуррият"**нинг** 2000 йил 27 июнь **сонида Ғиждувон туманидаги танқид қилинган бозор уч кун ўтиб** "Ахборот"**да мақталишида,** "Правда Востока"**нинг** 1999 йил 24 июнь **сонида суд очерки сифатида берилган** "Спустя три года. Истина установила, закон восторжествовал"**да баён этилган воқелик мустақил газетанинг** 1999 йил 11 август **сонидаги** "Қонун тантана қилди...ми?" **да кескин танқид қилинишида ҳам юқорида қайд этилган қонуний меъёрлар бузилганини кўрсатиб турибди...**

Булар нимани кўрсатади? Агар ёдингизда бўлса, бундан бир неча йил аввал муҳтарам Президентимиз ташвиш билан "Менинг қўрқадиган жойим шундаки, айрим жойларда матбуот буюртма билан ишлайди" деган эдилар. Шундан кейин Юртбошимиз раҳнамолигида "Оммавий ахборот воситалари тўғрисида"ги қонун янги таҳрирда қабул қилинди, "Журналистлик фаолиятини ҳимоя қилиш тўғрисида" ва "Ахборот олиш кафолатлари ва эркинлиги тўғрисида"ги биз учун мутлақо янги, шу баробарида фаолиятимизнинг ҳуқуқий пойдеворини мустаҳкамловчи қонунлар қабул қилинди. Афсуски, шундай имкониятлар кўп ҳолларда ошкора суиистеъмол қилинмоқда. Матбуотдаги бундай бекинмачоқ ўйинлари бевосита жамоатчиликнинг кўз ўнгида рўй бермоқдаки, бу ҳол ОАВ мавқеига жиддий соя солаётганини яна бир бор таъкидламоқ керак. Кузатишлар кўрсатмоқдаки, бундай "заказ" мақолаларнинг аксарияти газеталарнинг вилоят мухбирларининг "ижоди"га тўғри келади. Бундан ташқари эндиликда газеталарнинг бир вилоятда бир нечта жамоатчи мухбирлари пайдо бўлаётгани, уларнинг айримлари қуюшқондан чиқиш даражасига бориб етаётганини инобатга олсак, бундай "мухбир"лар фаолиятини бош муҳаррирларимиз қайта кўриб чиқиб, уларнинг профессионал маҳорати ва ҳалоллиги хусусида жиддий, кескин чоралар кўришлари кечиктириб бўлмас вазифа эканини ойдинлашади. Токи, вилоятлардаги ҳамкасбларимиз ҳақпарварлик билан раиспарварлик ўртасида осмон билан ерча-лик фарқ борлигини тезроқ илғаб олсинлар.

Алиёр ТИЛЛАНОРОВ

Жавоб

БУЗИЛГАН ОШХОНА, ТУЗИЛМАГАН ШАРТНОМА...

Фарғона вилоят ҳокимлиги Адлия бошқармаси "Ҳуррият" газетасида чоп этилган "Тадбиркор синди" номли мақола юзасидан текшириш ўтказилганда қуйидагилар маълум бўлди.

Мазкур чойхона Фарғона вилояти Қува тумани нотариал идораси орқали 1998 йил 30 декабр куни Қува тумани умумий овқатланиш матлубот акциядорлик жамияти бошқаруви ишончли вакили Тошбоев Мукаррамжондан Умурзаков Мухторжон Шералиевич олди-сотди шартномаси орқали Аҳмад Яссавий кўчасида жойлашган "Р.Аҳмедов" номли ошхонани инвентарлари билан 250.000 сўмга сотиб олган. 1999 йил 11 октябр куни шу нотариал идораси орқали мулк эгаси Умурзаков Мухторжон Шералиевичдан Каримова Насибахон Тожиалиевна 192.000 сўмга сотиб олиб, олди-сотди шартномаси расмийлаштирилган.

2001 йил 13 май кунги "Ҳуррият" рўзномасига ёзилган шикоят аризада ошхона рўпарасига "Она ва бола" реабилитация маркази қурилиб, унинг атрофини кўркамлаштириш ва кўринишини яхшилаш учун вилоят раҳбарларининг топшириғига асосан О.Каримовнинг ўзи ишчи ёллаб, мазкур ошхона буздириб юборганлиги тўғрисида баён қилган.

Қува туман ҳокимининг 1999 йил 8 июл кунги 434-сонли туман марказидаги "Абу-Ҳанифа" жомеъ масжидини реабилитация бўлимига эга бўлган "Она-бола" шифохонасига мослаб қайта қуриш мақсадида бузилиши зарур бўлган бино ва иншоотларни баҳолаш, далолатномаларни тасдиқлаш тўғрисидаги қарорида Қува шаҳри Аҳмад Яссавий кўчасида жойлашган "Р.Аҳмедов" номли ошхона кўрсатилмаган.

Мазкур ариза бўйича ишончномага асосан фаолият кўрсатувчи Каримов Олимжон Собирович ариза юзасидан текшириш ўтказилган вақтда уни топиш, у билан суҳбатлашиш, ундан қўшимча ҳужжатлар сўраш имконияти бўлмади.

Юқоридаги аниқланган ҳолатлардан кўриниб турибдики, Қува шаҳри Аҳмад Яссавий кўчасида жойлашган "Р.Аҳмедов" номли ошхонани бузиш учун бирор бир юридик ҳужжат асос бўлмаган ёки бирор бир қурилиш ташкилоти томонидан буздириб ташланмаган. Аксинча, ушбу ҳаракатлар тадбиркор О.Каримов томонидан ишчи ёллаш йўли билан буздириб ташланган.

Ошхонани бузиб ташлаш ҳақидаги барча ҳаракатлар оғзаки равишда амалга оширилганлиги сабабли Адлия бошқармаси томонидан О.Каримовнинг манфаатларини ҳимоя қилиш имконияти бўлмади.

Аризачига ушбу низоли ҳолат юзасидан судга мурожаат қилиш ҳуқуқи тушунтирилади.

Т.О.СЎПИЕВ,
Фарғона вилоят ҳокимлиги
Адлия бошқармаси бошлиғи,
1-даражали Адлия маслаҳатчиси

Таҳририятдан: ***Албатта, дўппидек қурилиш қилишнинг ўзи бўлмайди. Тайёр қурилган жойни эса бузишдан осони йўқдек...***

Қувалик тадбиркор О.Каримов азбаройи ўзи яшаб турган шаҳарнинг кўрки, таровати учун ишлаб турган ошхонасини ўзи ишчи ёллаб буздиртирибди. Бу ҳаракати замирида қайсидир маънода юртдошларига эътиборлилик ҳисси бўлса, иккинчи томондан оғзи полвон амалдорларнинг қоп-қоп ваъдаларига ишончи борлиги ётибди. Ким билсин, бировнинг шапалоғи билан юзини қизартиришга устаси фаранг оромкурси эгалари вақтики келиб лафзидан қайтишини билганида бошқачароқ йўл тутган бўлардими, эҳтимол...

Нима бўлганда ҳам энди ғишт қолипдан кўчган, бинобарин, бундан буёғига ширин ёлғон у ёқда турсин, қасамга ҳам ишонмайдиган пайтлар келади, чоғи... Демак, энди ҳар бир ҳаракат қонун доирасида, ҳужжат билан тартибга солинмоғи шарт. Йўқса, пировард-натижа юқоридаги жавобдек бўлаверади: гоҳ ваколатли идора вакили қидириб "тополмаганидан" хуноблигини билдирса, гоҳо осонгина суд эшигига рўпара қилади. Суд эса... (келинг, хаёлга эрк бермай қўяқолайлик!)

Нимаям дердик, тадбиркорга тўзим берсин. Журналист эса ким дийдиё қилса, шартта мақола ёзишдан аввал, масаланинг юридик жиҳати хусусида а-андак бош қотирса мақсадга янаям мувофиқ бўлур эди. Лафз ҳақида минг томоқ йиртма — куйиб-пишиб айтган гапинг бир парча қоғоз олдида сафсатадан бошқасига ярамас экан.

 Орият

Яқинда таҳририятимизга Сурхондарёнинг Қизириқ туманида яшовчи Рўзимурод Имомовдан бир мактуб келди. Унда муаллиф "Қизириқ овози" газетаси таҳририятига мақола олиб боргани, аммо таҳририят биносини афтода ҳолда кўргани, газета ҳам оғир аҳволдалигини куйинчаклик билан таъкидлаган. "Қизириқ овози"нинг "ўчиб қолиши олдини олишда" ёрдам сўраганди.

Шу хат келганига кўп ўтмай ОАВни демократиялаштириш ва қўллаб-қувватлаш жамғармаси Сурхондарё вилоят бўлими раиси Даврон Ғуломовдан қуйидаги мақолани олдик.

ҲОКИМ ОРЛАНДИ

— Газетамиз бошқалардан кам бўлмайди, - деди Қизириқ тумани ҳокими Мамаюсуп Холбоев унинг ҳузурида бўлиб ўтган суҳбатда

Ўшанда вилоят матбуот бошқармасининг янги раҳбари Валижон Маматов билан туман газетаси ва босмахонасида тўпланиб қолган муаммоларни бартараф этишни маслаҳатлашиш мақсадида ҳокимликка келган эдик.

Гурангнинг бошидаёқ Мамаюсуп ака "ташаббус"ни ўз қўлига олди. Туман газетасининг ҳозирги аҳволи ҳақида гапириб кетди:

— Туманимизнинг қандайлигини, ғалласиниям, пахтасиниям, паст-баландини ҳам мендан кам билмайсизлар. Газетамизни-ку айтмасам ҳам бўлади, - дея сўзлай бошлади ҳоким босиқлик билан...

Тўғри, ҳоким айтганидек, бу ердаги баъзи ишлардан хабаримиз бор эди. Туман бу йил шартномавий режа асосида давлатга 22 минг тонна ғалла топширди. Бу ҳатто мўлжалдагидан ҳам анча зиёд кўрсаткич. Юртбошимиз туман ғаллакорларини бундай улкан ютуқ билан қутлаб уларга табрикнома йўлладилар. Бундан чўл деҳқонларининг, жамики туман аҳлининг кўнгиллари тоғдек ўсди...

— Газетамизнинг ҳозирги аҳволидан умуман ташвишдаман, — сўзида давом этди ҳоким. Бор-йўғи 200 та чиқади. Шунда ҳам ҳар 15-20 кунда. Унинг нимаси газета? Босмахонамиз ҳам абгор бир ҳолатда. Ускуналари эски. Кадрларимиз лоқайдликка берилиб кетишдими билмадим, охир-оқибатда газетани ва босмахонани шу ҳолга тушириб қўйишди. Улардан на бирор таклифни эшитдим, на ташаббусни кўрдим. Ноилож ишдан бўшатдик. Газетага янги раҳбар тайинладик...

Мамаюсуп ака бироз сукут қилди-да, яна сўзида давом этди:

— Биз ҳам газетамизни офсет усулида чоп этамиз. Мана, қўшнимиз шерободликлар бунинг уддасидан чиқишибдику. Аҳволни яхшилашда уларга ёрдам берибсизлар. Эшитдим. Бизга ҳам ўнг кўз билан қарарсиз...- кулди у.

Зимдан Валижон Маматовга қарадим. "Ер остида илон қимирласа билади бу одам".

Дарҳақиқат, Мамаюсуп ака айтганидай Шерободда туман ҳокимлигининг ўз газетасига муносабати анча яхши томонга ўзгарган эди. Газетага ва босмахонага янги раҳбарлар қўйилди. Қисқа вақтда обуна 2 мингтага етказилди. Компьютер сотиб олиш учун маблағ ажратилди. Офсет машина ўрнатилди. Уни матбуот бошқармаси топиб берди. Натижада газета бинойидек чиқа бошлади. Бундан илгарироқ Валижон иккаламиз туман ҳокими билан учрашиб аҳволни ўнглаш юзасидан суҳбатлашган эдик. Мамаюсуп ака ана шуларга шама қилаётганди. Биз қўлимиздан келадиган ҳар қандай ёрдамимизни аямаслигимизни айтдик. Ҳоким эса:

— Офсет деганининг маъносига биз ҳам тушуниб қолдик. Бу дегани, газетани чиройли безакларда, расмларда, ҳар хил рангларда, ихчам бичимда чарақлатиб чиқариш экан. Худди "Даракчи"дай, "Термиз оқшоми", "Шеробод" ёки "Чағаниён"дай. Насиб этса "Қизириқ овози" ҳам улар қаторига қўшилади. Ҳозир компьютер учун пул тўплаяпмиз. Ўзимизда офсет машинани сотиб олиб келиб ўрнатгунимизча газетани Шеробод босмахонасида чоп этиб турамиз. Мазмуни ҳам яхши бўлади. Туманимизда ижодкорлар кўп. Кўплари бошқа жойларда юришибди ҳозир. Уларни таҳририятга ишга таклиф қиламиз. Дунёда бўлмайдиган, битмайдиган ишнинг ўзи йўқ. Гап хоҳишда, масъулиятда. Шулар бўлса йўқ ердаги маблағ ҳам, имконият ҳам топилади.

Мамаюсуп аканинг бундай кўнгилга яқин сўзларини эшитиб, унинг оммавий ахборот воситалари, мухбирлар тўғрисидаги фикрини билмоқчи бўлдим.

— Имконият бўлди, дегунча бирор газетани варақлайман. Машинада кетаётганда радио эшитаман. Ўзимга ёққан мақолани эринмай ўқиб чиқаман. Кўпларидан қониқиш ҳосил қиламан. Айримларидан эса...

Ҳоким бироз тин олди. Сўнг фикрини давом этди:

— Ҳозир нима кўп, газета кўп. Мамлакатимиздагиларини қўйиб турай. Биргина вилоятимизда 30 дан ортиқ газета бор экан. "Сурхон тонги", "Заря Сурхана", "Садои Сурхон"дан ташқари яна "Халқ йўли", "Эркин сўз", "Адолат тарозиси" "Жануб вақти" ва бошқалар. Уларнинг ҳаммасини олишга, ўқиб, ҳатто варақлаб чиқишга имконият йўқ-ку. Лекин айрим мухбирлар келиб одамни шундай саволга тутишадики, асти қўяверасиз. Яқинда марказдан бир мухбир укамиз келиб ўз газетасида қачондир чиққан бир мақолани ўқиган ёки ўқимаганимни суриштирди. Очиғи, ўшандай газета борлигини билмас эканман. Лекин мухбир мени "саводсиз"га чиқариб кетганига шубҳам йўқ. Энди ўйлаб қаранг: Инсон ҳозиргидек ахборот воситалари тўлиб-тошиб ётган бир замонда ҳамма газетани ўқиб, телевидениени кўраоладими?

Мамаюсуп аканинг андак асабийлашганини кўриб суҳбатнинг шу қисмини бошлаганим учун ўзимни бироз койигандай бўлдим. Лекин юзлари оқ-сариқдан келган, жануб офтобида обдон тобланган, елкасида туманнинг минг хил ташвиши турган бу одам бутун муаммоларидан ортиб ҳозир ўзини газеталарга, мухбирларга бағишлаб турганидан дилим анча таскин топди. Ҳоким кўнглидагини айтишда давом этди:

— Айрим тележурналистларимизга ҳам айтадиган жиндай гапимиз бор. Тижорат кўрсатувларига кўп ружу қўймасалар. Қаердан, қандай телемухбир келмасин, албатта ҳоким ҳузурига киришга, сўнг эса борадиган жойига ҳоким номидан боришга уринади. Баъзилари "Ҳоким айтди. Телевидениемизга фалон сўм ўтказиб берарекансизлар. Мана шартнома" дейишгача боришар ва хўжалик ёки корхона, ҳатто мактаб раҳбарини қийин аҳволга солиб қўйишар экан. Шу ҳам инсофданми? Нега энди туманга келган ҳар бир мухбир ҳоким ҳузурида бўлиши, қайсидир хўжалик ёки ташкилотга бориши учун ундан рухсат сўраши керак? Бу иш ҳурмат юзасидан бўлганда-ку, фақат "раҳмат" деярдик. Коса тагида ним коса деганларидай, бундай "усул" тагида таҳририят ёки телевидение фойдасига маблағ тушириш турганига нима дейсиз? Нима, бирор ташкилот ҳақида ёзиладиган ҳар бир мақола ёки тайёрланадиган телекўрсатув учун шу ташкилот пул тўлаши керакми? Газета ёки телевидениеи тижорат корхонаси эмас шекилли? Реклама бўлса унинг йўриғи бошқа...

Хуллас, гурунг қизигандан қизиди. Ҳоким, ўзи тўлиб турган эканми, ёки қулфи-дили очилиб кетдими, ҳар ҳолда ижодкорлар ҳақида дилидагини тўкиб солаверди:

— Воҳадошинг эканлигидан фахрланиб, меҳринг тушиб юрган айрим ижодкорларимизнинг томдан тараша тушгандай, ўйламай-нетмай айтиб юборадиган гапларидан баъзан "ё тавба" деб ёқа ушлайсан. Бир куни марказда юрган бир ҳурматли ёзувчимиз телевидениедан туриб "Мен асли сурхондарёлик эмасман. Ота-онам туғилгандан кейин ўша ёққа кўчиб боришган", - деса бўладими?!

Бу билан у нима қемоқчи? Сурхондарёлик эканидан ор қилаяптими? Ёки Юртбошимиз қанчадан-қанча қайнаб-жўшиб таърифини берган, ардоқлаган бу юртга ўзини муносиб эмас деб ҳисоблаганми? Агар шу важдан бўлса, мен у ёзувчига "тантилигингга қойилман" деймaн холос.

— Яна бир куни денг, - кулиб сўзида давом эттирди Мамаюсуп ака. Тошкентда ризқини териб еб юрган ёш бир эстрада қўшиқчимиз телемухбирга "Мен сурхондарёга гастролга бормайман. Чунки у ерда ҳақиқий эстрадани тушунишмайди", — деб юборди. Ана томошани кўринг. Ўзи воҳамизда туғилиб ўсган, шу юртда ўқиб, касб ўрганган йигит бугунги кунда ўз воҳадошларини камситмоқда. Биз эстрадани тушунмасак нега энди Тошкентдан менман деган эстрада юлдузлари устма-уст вилоятимизга гастролга келишади.

Ҳақиқий санъатни ҳамма, ҳар қаерда тушунади. Япония, Франция, Америкадан келган меҳмонлар бахшиларимиз, фольклор дасталаримиз чиқишларини ҳайрат ва ҳаяжон билан томоша қилганларини кўрганингда санъат чегара билмаслигига қайта-қайта амин бўласан. Шуларни хаёлимдан ўтказар эканман, ҳалиги олифта қўшиқчи укамизга: "Кўпам ҳаволанма укам. Сени ўстирган элингнинг, юртингнинг юзига оёқ қўйма. Сен ўзинг одамлар кўнглига йўл тополмаётган, меҳрига сазовор бўлолмаётган экансан уларда не айб" дегим келади...

Ҳоким ҳузуридаги гурунг, шундай самимий ва дилкаш суҳбатимиз ҳамма вақт ҳам юксак қадрланадиган хислат — одамлардаги ўз вазифасига, бурчига бўлган масъулият ҳақида кетди!

— Одамни одам қилиб кўрсатадиган нарса — бу фидойилик, - дейди Мамаюсуп ака. Инсонда фидойилик бор экан, жамиятда ривожланиш, янгилик, ўсиш бўлади. Инсоннинг ўзи ҳам ўсиб бораверади. Мана, деҳқонларимизнинг фидойиликларини қаранг. Шулар туфайли пилламиз ҳам, ғалламиз ҳам мўл бўлди. Худо хлҳласа, пахтамиз ҳам ёмон бўлмайди.

— Афсуски, кўпларнинг кўнглида ҳалиям боқимандалик, союпарварлик, ўз оғирини кимнингдир, ҳатто давлатнинг зиммасига юклашдек иллат маҳкам ўрнашиб қолган.

Ҳокимнинг юзида табассум югурди:

— Яқинда бир киши ҳокимлардан бирининг ҳузурига келиб, ҳозир бойлар кўпайиб қолди, ана шулардан бировига буюрсангиз, менга биттагина "Нексия" олиб берсин, дебди.

— Бир куни бир қария ҳузуримга кирди, — сўзида давом этди Мамаюсуп ака. — Ўқитувчи экан. Дардини сўрадим. Эмишки, банкдан олган кредит пулини тўлайолмасмиш. Давлат шундан кечсин эмиш. Ана холос. Давлат бундайларнинг қайси бирига "соғин сигир" бўлади, билмадим. Хуллас, ана шундай гаплар, меҳмонлар, — деди суҳбатдошимиз чуқур ўйга толи. Биз суҳбатга якун ясаш учун хайрмаъзурга ўтдик. Термизга қайтар эканмиз, бўлган гурунгни яна бир-бир хотирамдан ўтказабошладим.

Унинг кўп фикрларидан битта хўб фикри қулоғим остида ҳамон эшитилиб турарди:

— Газетамизнинг ҳозирги аҳволидан орландим. Уни қўлламасак, унга суянчиқ бўлмасак бўлмайди деган хулосага келдим. Унинг обрўсини кўтаришга қаратилган ҳамма уринишларимиз ана шу ориятнинг қаттиқ турткисидир. Омон бўлсак, газетамизнинг, журналистларимизнинг юзларини ерга қаратмаймиз. Ўзимиз ҳам бировдан дакки, дашном эшитмаймиз...

Бундай самимий, жўшқин сўзларга яна нима ҳам қўшиб бўларди?

Даврон ҒУЛОМОВ,
журналист
Сурхондарё вилояти

P.S: Мақола саҳифаланаётганда Сурхондарёдан хушхабар келди: "Қизириқ овози" газетаси Денов ижара босмахонасида офсет усулида 1000 нусхада чоп этилиб, ўқувчилар қўлига етказилди!

Айни пайтда таҳририят қошида компьютер маркази ташкил этиш учун маблағ тўпланмоқда.

Ҳокимнинг ўз сўзининг устидан чиқаётгани бизни бағоят қувонтирди: шундай ориятли раҳбарлар бор бўлсин!

GLOBUS international life

Дараклар

КЎНГИЛЛИ ҚЎШИНЛАР ТАРҚАТИЛМОҚДА

Афғонистон ҳукумати барча хусусий кўнгилли қўшинларни тарқатиб юбориш хусусида фармойиш

эълон қилди. Маъмурият раҳбари вакилининг сўзларига қараганда, бу қадам миллий қуролли кучларни тузиш бўйича ҳаракатларни қўллаб-қувватлаш мақсадида амалга оширилган.

Бироқ бу фармойиш қандай ижро этилиши ҳозирча ноаёнлигича қолмоқда. Шу вақтгача унга қабила бошлиқлари ва дала командирлари ҳеч қандай муносабат билдирганлари йўқ.

Маъмурият вакилининг сўзларига қараганда, ҳукумат асосий дала командири Абдурашид Дўстум ва Ҳирот вилояти волийси Исмоилхонни тарқатиш комиссияси раҳбари этиб тайинлаб, уларнинг бўлажак қаршиликларини бартараф эта олишига умид қилаётир.

ТУРКИЯ: ДАМ ОЛИШ ҚИСҚАРТИРИЛАДИ

Бир неча кундирки, ҳукумати инқирозни бошдан кечираётган Тур-

кия Бош вазири Бюлент Эжевит агар Иқтисодиёт вазири Камол Дарвишни истеъфога чиқишга мажбур этсалар, ўз лавозимидан кетишини баён қилди.

Миллатчи партия вакиллари Туркия иқтисодиётини инқироздан олиб чиқиш режасини амалга ошираётган ва Ғарбда катта обрўга эга Иқтисодиёт вазири Камол Дарвиш ҳаракатларидан норози бўлмоқда. Унинг Туркия Европа иттифоқига аъзо бўлиши учун ўлим жазосини бекор қилиш ва курдларга ўз она тилида ўқиш имконини яратиш тарафдори экани миллатчиларга ёқмаяпти.

Вужудга келган кескин вазият боис Туркия парламенти дам олиш муддатини қисқариши эҳтимоли мавжуд. Бу ҳақда парламент спикери Би-би-си мухбирига маълум қилган. Унинг айтишича, парламент муддатидан олдин сайлов ўтказиш масаласини сентябр ойида кўриб чиқиши мумкин. Танглик вужудга келмаганида, Б.Эжевит ҳукумати 2004 йилгача ваколат муддатига эга эди.

АМЕРИКАЛИК "ТОЛИБ" АЙБИНИ ТАН ОЛДИ

Афғонистонда АҚШ ҳарбийлари қўлга олган америкалик "то-

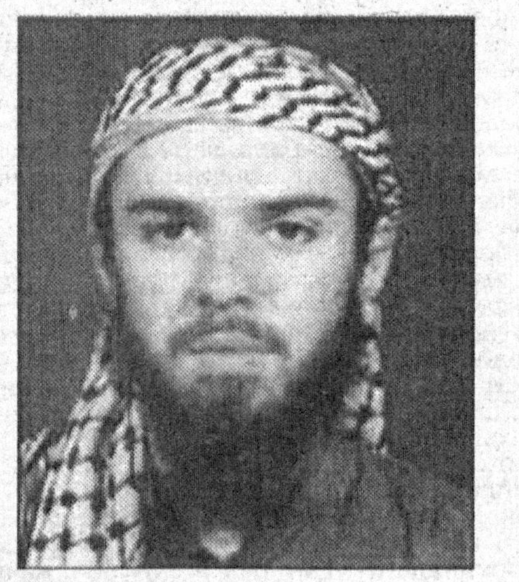

либ" Жон Уокер Линд унга нисбатан билдирилган бир неча даъволар бўйича ўзини айбдор деб тан олмоқчи. Ўтган душанба куни бу ҳақда унинг адвокати маълум қилди. Бу Ж.Линднинг бир умрлик қамоқ жазосидан қутилишга уринишидан дарак беради.

"Мен Толибон сафида ўтган йил августдан, то декабргача аскар бўлганман. Автомат ва икки граната олиб юрардим. Мен ҳаракатларим ноқонуний эканини билган ҳолда бу ишни ўз ҳоҳишим билан қилдим",- деди Линд судга берган тушунтиришида.

Бу иш юзасидан охирги қарор 4 октябрда чиқарилади. Аммо ахборот агентликларининг маълум қилишича, прокурор билан тузилган алоҳида келишувга биноан Линд тергов органлари билан ҳамкорлик қилса, 20 йил қамоқ жазосига ҳукм этилади.

МОЛИЯЧИЛАР ҚАТТИҚ ЖАЗОЛАНАДИ

АҚШ сенати молиявий ҳисоботлар олиб бориш қоидаларини буз-

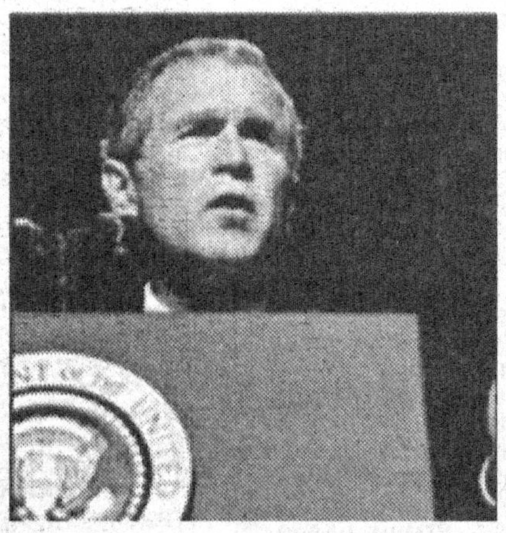

ганлик учун тадбиркорлар жавобгарлигига оид қонун лойиҳасини тасдиқлади.

Айтишларича, бу лойиҳа Буюк турғунлик давридан буён шу соҳада қабул қилинган қонунларнинг энг кескини бўлади. Зеро АҚШ Президенти Ж.Буш муҳокама олдидан сенатда сўзлаган нутқида "Биз барча айбдорларни жазога тортамиз. Биз бизнесменга ҳалол бўлиш керак, дейилган қонун қабул қилмоқчи эмасмиз. Биз нохалол тадбиркорларни қаттиқ жазо кутиши ҳақидаги қонунни қабул қиламиз",- деди.

Дарҳақиқат, ушбу нуқтаи назардан сенат мажлисида иштирок этган 97 сенаторнинг барчаси бирдек маъқуллаган.

Бу тадбир аввалига "Enron" компанияси, сўнгра телекоммуникация гиганти ҳисобланган "WorldCom" инқирозга юз тутганидан сўнг амалга оширилмоқда. Текширувлар ушбу компаниялар миллионлаб доллар пулларни қўшиб ёзиш билан шуғулланганларини аниқлади.

АСИРЛИКДАН ОЗОД ҚИЛИНДИ

Колумбия жангарилари Венесуэланинг энг бадавлат кишиларидан

бири бўлган тадбиркор Ричард Бултонни икки йил давом этган тутқунликдан озод қилди.

У ўтган душанба куни Халқаро қизил хоч жамияти вакилларига топширилган. Бир неча кун муқаддам "Колумбия бирлашган ўз-ўзини мудофаа қилиш кучлари" етакчиси Карлос Кастана Бултонни унинг жангарилари ўғирлаганини тан олиб, кутилмаганда ўз вазифасидан истеъфога чиқди.

Ричард Бултоннинг акаси Алберто эса Венесуэла телевиденеси орқали чиқишида феврал ойида разведка маъмурларига жангарилар талаб қилган пулни етказиб берганини айтган.

Колумбияда ер юзидаги барча мамлакатлардагидан кўп бор одамларни ўғирлашади. Ўтган йилнинг ўзидагина жангарилар 3 мингдан зиёд кишини ўғирлаб кетишган. Венесуэла ҳукумати вакиллари бизнесменни қутқариш учун барча воситаларни қўллаганини таъкидлаётган бўлса-да, бироқ Р.Бултон бунга шубҳа қилиб, аксинча ўзининг ҳибсда эканини билганидаёқ дарҳол чора кўрганлиги учун Карлос Кастанага миннатдорлик билдирган.

Моҳият

ТЕРРОР САРҲАД БИЛМАЙДИ

ЁХУД УНИНГ «МАЪНАВИЙ» ШАКЛУ ШАМОЙИЛЛАРИ ХУСУСИДА

Зулмат мамлакати

Аумнинг таъсири Япониянинг барча бурчаклари ва ижтимоий қатламларига сингиб кетганди. Оқим аъзолари орасида маориф, почта ва телекоммуникация, адлия, қурилиш, транспорт вазирликлари ходимлари, судьялар бор эди. Оқимга журналистлар ва муҳаррирлар, Тошиба, Хитачи, IBM корпорацияларининг экспертлари, Япония мудофаа кучларининг қирққа яқин офицерлари ҳам киришганди.

1994 йилга келганда Аум ҳарбий салоҳиятига, оммавий қирғин қуроли, катта маблағ ва минглаб аъзоларига эга эди. Аммо энг асосий нарса — ўз мамлакати мавжуд эмасди. Асахара ўзининг зулмат мамлакатини яратишга киришди.

Тез орада янги мамлакат ва унинг фуқаролари ҳуқуқ-бурчларини баён этувчи конституция ёзилди. Бу империя тепасида Муқаддас император ва Роҳиб деб тан олинган Секо Асахара ўтирарди.

Токио метросидаги фожиа

Улар беш киши эдилар: битта шифокор ва фан-технология вазирининг тўрт нафар ўринбосари. Улар Токионинг қоқ юрагида эълон қилинмаган урушни бошлаш учун танлаб олингандилар.

Уларнинг биринчиси Аумнинг кўплаб аъзоларини нариги дунёга жўнатган, совуққон, юқори малакали шифокор Икуо Хайаши эди.

Иккинчи иштирокчи Ясуо Хайаши бу ҳаракатга катта тайёргарлик кўрди. У Токиода ўсган 37 ёшли инженер-электрик эди. Унинг ғайритабиий, илоҳий қувватга интилиши уни дастлаб Ҳиндистонга, сўнгра наркотикларга ва ниҳоят Аумга етаклаб келганди. Навбатдаги иштирокчилар 30 ёшли физик Коничи Хироси, 31 ёшли физик Масато Йокоямалар эди. Бешинчи террорчи эса 27 ёшли Тору Тойода бўлиб, у Токио университетида элементар зарраларни ўрганарди.

1995 йилнинг 20 марти тонгида бу беш нафар террорчи Токио метросидаги одамлар оқимига сингиб кетишди. Улар бешта йўналиш бўйича кетаётган бешта поездга чиқишди. Улар қатнов жадвалини жуда яхши билишар ва бу поездлар соат 8 дан 15 дақиқа ўтганда 125 миллион кишилик Япония пойтахти Токионинг маркази бўлмиш Касумитасекии станциясида учрашишини ҳисобга олишганди. Мана шу ерда бутун мамлакатни фалаж қилувчи ва Аумнинг мақсадини рўёбга чиқарувчи газ ҳужуми бошланиши керак эди. Полиция бу оқимнинг тажрибахонасини тинтув қилиши ҳақида огоҳлантирган, шунинг учун биринчи бўлиб ҳужум қилишдан ўзга чора йўқ эди.

Соат 7.45 да марказга бир неча станция қолганда террорчилар сумкаларини вагон ичида қолдириб, ўзлари чиқиб кетдилар. Улар метро ташқарисида кутиб турган машиналарга ўтириб, кўздан ғойиб бўлдилар.

Газ тўлдирилган ўн битта контейнер бешта поездда марказ томон келарди. Бир неча дақиқа ичида вагонлар кўринмас, бўғувчи газ билан тўлди ва йўловчилар ҳушларини йўқота бошладилар. Вагонлар ичида даҳшатли ваҳима пайдо бўлгунга қадар яна иккита станция ортда қолди. Йўловчилар ўзларини у ёқдан-бу ёққа уришар, қайт қилишар, оғизларидан кўпик оқарди.

Охирги маълумотларга кўра, ушбу ҳужум натижасида 12 киши ҳалок бўлди, 5500 нафар киши эса жиддий заҳарланди. Бир аёлни касалхонага оғир аҳволда келтиришди: газ унинг кўзидаги контакт линзаларни эритиб юборганди. Оқибатда шифокорлар аёлнинг ҳар иккала кўзини олиб ташлашди...

* * *

Саентология сектасининг асосчиси Лафайетт Рональд Хаббард шундай деган эди: "Бойиб кетишни истасанг янги дин ўйлаб топ".

Нижегород университети доценти, психолог Е.Волков секталар ҳақида: Сектанинг асосий белгилари — ёпиқ тўгарак, махсус жаргон, танланганлик ҳисси, ҳақиқатни ўзича қабул қилишдир, деб ёзади. Мантиқ ҳам айнан мана шунда. Бундай бизнесни қуйидагича ифодалаш мумкин: аслида йўқ, исботланмаган нарсани сотиш. Масалан, шоколад кўринишидаги пластилинни "бу шоколад" деб сотиб бўлмайди, аммо жаннатни ёки ҳаётдаги муваффақиятни пул эвазига ваъда қилиш мумкин. Айримлар учун бу жуда яхши бизнесдир. Инсон ҳаётини яхшилаш йўлида бериладиган ваъдалар тасдиғини топмаган бўлса-да, бунга одамларни ишонтириш, уларни ўз йўлига солиш ва ҳаёти яхшиланаётганлигига ишонтириш мумкин, дейди доцент.

АҚШда содир бўлган террорчилик воқеаларидан сўнг "Трансцендентал медитация" тижорат мактабининг асосчиси Махариши Махе Йоги матбуот анжуманида ҳарбий тўқнашувлар юз бераётган ҳудудларга 40 минг нафар "учар йоглар"ни жўнатиш учун 1 миллиард доллар пул йиғишини эълон қилди. Йоглар "учиш" жараёнида бу ҳудудларда аллақандай майдон ҳосил қилиб, барча муаммоларнинг ижобий ҳал этилишига ёрдам беришаркан. Аслида, инсон уча олмайди. Аммо "учар йоглар" ўзларининг уча олишларига ишонишади.

Шундай қилиб, энг асосий воситалардан бири ишонтириш ва ишонч(эътиқод)дир. Ана шу тарзда фирибгарлар ўз "дин бизнеси"ни ривожлантиришади.

Албатта, ҳар бир диннинг асосида эътиқод ётади, лекин дин ёки эътиқод сотилмайди. Ҳеч қайси динда одамларни алдов ёки қўрқитиш йўли билан динга даъват қилинмайди. Лекин янгидан янги диний секталар ҳақида бундай дейиш нотўғри. Масалан, бирлашув черкови (мунити) вакиллари ўзларини қандайдир талабалар ташкилоти аъзолари деб таништиришади (яъни, дастлаб ўз мақсадларини яширишади).

Динлар ва диний оқимлар ўртасида катта фарқ борлигини ёдда тутиш лозим. Айрим шахслар ўз манфаатлари йўлида динни ниқоб қилиб олиб (инсон ҳаётидаги энг таъсирли воситалардан бири, айнан диндир), ишонувчан одамлардан устамонлик билан фойдаланишларини ҳаммамиз ҳам кўриб турибмиз.

Е.Волковнинг фикрича, диндан бизнес ёки ўз манфаатлари йўлида фойдаланиш 4 хил кўринишда бўлади. Биринчиси — руҳий хизматларни таклиф этиш. Иккинчиси — бизнесда қудратга эришиш учун диндан фойдаланиш. Учинчиси — эътиқод қўйган кишилардан пул йиғиш. Тўртинчиси — жиноят олами вакилларининг пул топиш ва ҳокимиятга эришиш учун диний секта ташкил этиши.

Сайентология черковининг эътирофича, унинг аъзолари дунё бўйича 8 миллион кишини ташкил этади (мустақил экспертларнинг маълумотига кўра, 800 минг нафар). Бу диний тузилма дунёдаги энг бой диний секталардан биридир (унинг маблағи 2 миллиард доллар, йиллик даромади 500 миллион доллар). Ҳаббард сайентологияни соф тижорат корхонаси сифатида кўришини ҳеч қачон яширмайди, буни унинг қуйидаги сўзлари ҳам исботлайди: "Пул топинг, пул топинг, кўп пул топинг, ундан ҳам кўп пул топинг, бошқаларни ишлашга мажбур қилинг, улар сиз учун пул топишсин". Сайентологларни жосуслик ва жисмоний зўравонликда айблашади. Улар бу айбловларни рад этиш мақсадида адвокатлар учун йилига 60 миллион доллар сарфлашади.

Германия махфий полицияси 1994 йилдан буён сайентология черковини ўз назорати остига олган(бу қарор ички ишлар вазирлигининг йиғилишида ушбу ташкилотнинг фаолияти асосида иқтисодий жиноятчилик ётганлиги билдирилганидан сўнг қабул қилинган). 1996 йилда Лион судида ушбу шаҳар сайентология черкови раҳбари ва унинг ёрдамчилари одамларни ўз-ўзига суиқасд қилишга мажбурлаш, товламачилик ва молиявий фирибгарликда айбланиб, ҳибсга олинишган.

Ўта жадал суръатларда ўз фаолиятини ривожлантираётган секталардан бири "Иегова шоҳидлари" диний ҳаракатидир. Бу ташкилотнинг "Уйғониш" ва "Қўриқчилик минораси" нашрлари ҳар ойда 20 миллион нусхадан нашр этилади ва бутун дунё бўйича секта аъзолари ёрдамида бепул тарқатилади. Аммо унинг аъзолари бу нашрларни ҳудудий шахобчалардан сотиб олишади.

"Шоҳидлар" дунёдаги энг бой секталардан биридир. Бруклинда бу сектага қарашли ўнлаб бинолар мавжуд. Европада бу сектани бежиз диний эмас, тижорат ташкилоти деб атамайдилар. Масалан, 1999 йилда Францияда улар бир неча йиллик фаолияти учун 50 миллион доллар солиққа тортилишган.

Д.АСҚАРОВ,
журналист

● Боши ўтган сонларда.

● Давоми бор

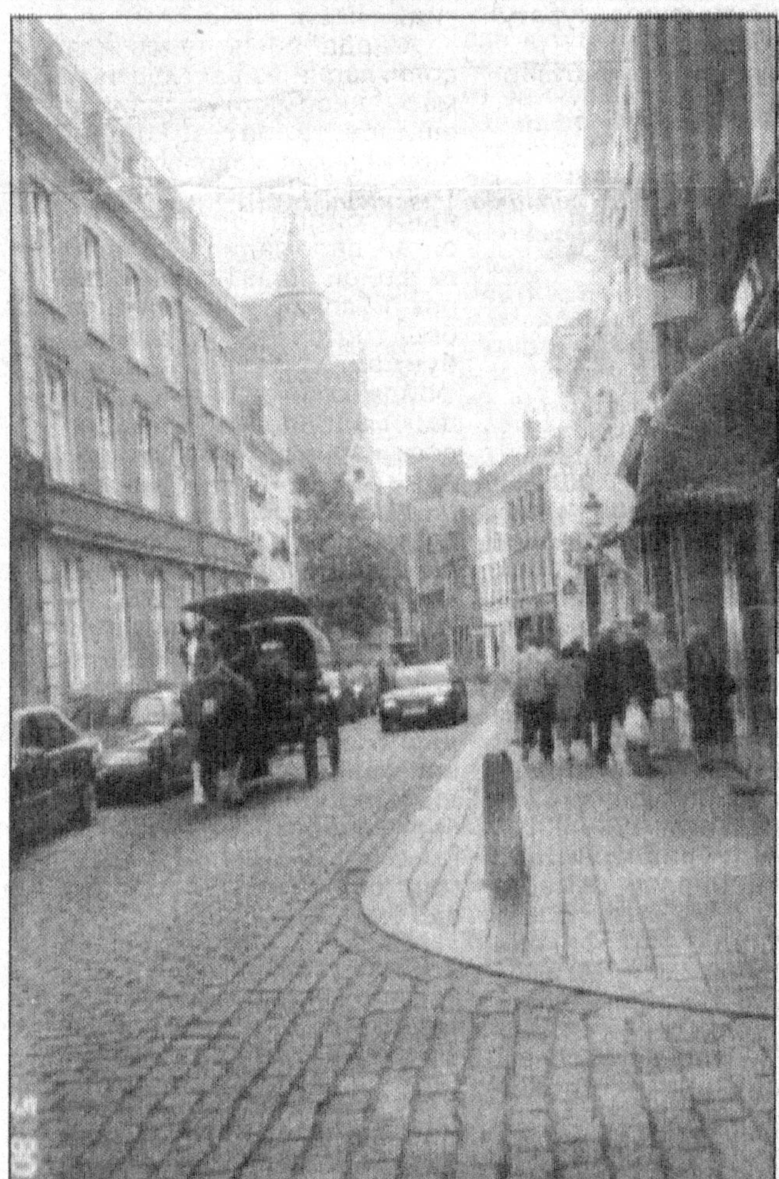

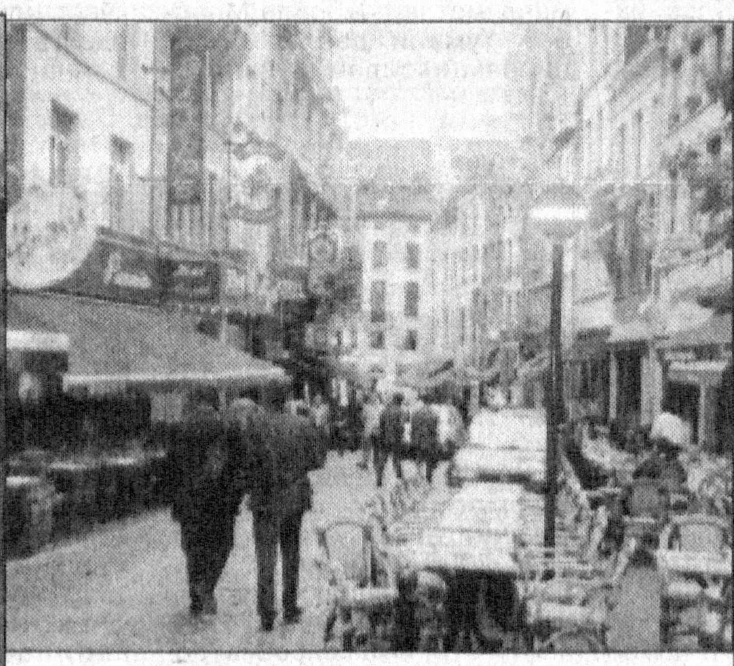

Белгиянинг Брюгге шаҳри шонли тарихга эга бўлиб, қадимий обидаларга жуда бой. Бежизга бу шаҳар Европанинг маданий пойтахти деган номга сазовор бўлмаган.

Суратларда: Брюгге шаҳри манзаралари
А. КАРИМ олган суратлар

Матбуот

ФРАНЦИЯ:
«ТЎРТИНЧИ ҲОКИМИЯТ» МЎЪЖИЗАСИ

Франциянинг "Франс-Пресс" ахборот агентлиги жаҳон матбуотида АҚШнинг "Ассошиэйтед-Пресс", Англиянинг "Рейтер" агентликлари қатори юқори мавқени эгаллайди. Агентлик жаҳоннинг 150 мамлакатида ўз ваколатхонасига эга. Улкан "ахборот корхонаси"да, айни пайтда, 1200 профессионал журналист, 200 дан ортиқ тасвирчи, фотограф, 200га яқин махсус мухбирлар меҳнат қилмоқда. Агентлик суткасига 2 миллион сўзни олти тилда тарқатиш имкониятига эга. Дунёнинг 650 газетаси, 400 телерадио станциялари, 1500 давлат ташкилоти ва корхоналари "Франс-Пресс"нинг доимий мижозлари саналади. Бугунги кунда дунё миқёсида 3 миллиард киши ва 10 мингта ОАВ тўғридан-тўғри ёки билвосита агентлик ахборотларидан фойдаланмоқда.

Жаҳонга машҳур "Сигма", "Гамма" ҳамда "Сипа" фотоагентликлари ҳам французларга тегишли. Бу учала фотоагентлик жаҳоннинг кўзга кўринган газета ва журналларини фото маҳсулотлари билан таъминлайди.

Французлар энг оммабоп ҳамда юқори сифатли матбуот нашри сифатида ҳар куни чоп этиладиган "Монд" "Фигаро", "Либерасьон" ва "Паризьен-Ожурдюи" газеталарини эътироф этишади. Асосан ахборот характерига эга "Франс-суар" газетаси ҳам ўз аудиториясини кенгайтирмоқда.

Молиявий иқтисодий йўналишдаги "Эко", "Трибюн" ҳамда спорт мавзуидаги "Экинг" газеталари ҳар куни 1 миллион нусхада чоп этилади.

"Дафинэ либерс", "Пари-Норменди", "Прогрэ де Лион", "Дарньер нудел д'Альзас", "Норматэн", "Авр либр" ва "Миди Либр" каби регионал нашрларнинг йиллик тиражи 2,2 миллиардга етади.

Французлар газетхонлик бўйича дунёда 22-, Европада 7-ўринни банд этишган(ҳар кишига 17 дона нашр маҳсулоти тўғри келади). Француз оилаларининг газета-журнал, умуман, ахборот учун сарфлаган йиллик харажати 793 франк (132 доллар)ни ташкил этади.

Францияда чоп этиладиган газеталарнинг айланма маблағи 1997 йилда 60 миллиард франк(10 миллиард доллар)га етди ва бу борада Англия ва Германиядан кейинги учинчи натижа қайд этилди.

"Нувель обсерватор", "Экенфесс", "Пуэн", "Эвенман дю Жеди", "Пади-матч" "VSD" ва "Марианна" нашрлари йирик ҳафталик журналлар сирасига киради, тиражи — 2320 минг.

"Канар аншене" сатирик журнали эса ўткир фельетон, карикатуралари билан нафақат Франция, бутун дунёда шуҳрат қозонган. Францияда матбуот ёритмаган мавзу, журналист қадами етиб бормаган маконнинг ўзи йўқ. Буни мамлакат журналларидан 15 таси автомобиль, 6 таси мотоцикл, 9 та фотография ва кино, 20 таси туризм, 6 таси мусиқа, 26 таси информатикага бағишланганидан ҳам билса бўлади.

Косметика ва модалар оламидаги янгиликлардан бохабар этувчи "Фом актюэль" (1735 минг нусха), "Прима" (1110 минг нусха) "Мадам Фигеро" ва "Мари-Клер" (545 минг нусха) журналлари ҳам ахборот бозоридаги харидоргир товарлар ҳисобланади.

Франциядаги 30 дан ортиқ телевизион каналдан 7 таси давлатга тегишли. Эътиборлиси, мамлакат 1996 йилда Европада биринчилардан бўлиб рақамли телевизион тизимга ўтди.

Телевидение қанчалик тезкор, қулай бўлмасин, французлар кунига 2 соат радио тинглашни ҳам ёддан чиқаришмайди. Мамлакатдаги давлатга тегишли радио станцияларнинг барчаси "Радио Франс" миллий компанияси ишлаб чиққан дастур доирасида эфирга чиқади. Умуман, Франциядаги 53 та радиостанциянинг 5 таси миллий, 49 таси ҳудудий мақомда. "Радио Франс" компанияси ихтиёрида эса 3 минг ходим (шулардан 150 нафари журналист) ишлайди, шунингдек, 124 студия мавжуд.

Илҳом ШЕРМУҲАММАД

ММMда

ФУЛБРАЙТЧИ ОЛИМЛАР ЙИҒИНИ

Миллий матбуот марказида Ўзбекистондаги фулбрайтчилар ассоциациясининг илк йиллик йиғини ўтказилди. Йиғин ўтказилишидан мақсад, жорий йилда амалга оширилиши лозим бўлган тадбирларни муҳокама қилишдан иборатдир.

АҚШ ҳукумати ҳомийлигидаги мазкур дастур сенатор Уильям Фулбрайт шарафига 1946 йилда ташкил этилган бўлиб, шу пайтгача унда 140 мамлакатдан 250 минг киши иштирок этган. Фулбрайт номидаги стипендия соҳиблари ижтимоий соҳалар, фан, чет тилларини ўрганиш, математика, бизнес, журналистика, экология, юриспруденция ва соғлиқни сақлаш йўналишларида таълим беришади ва тадқиқот олиб боришади.

Сўнгги ўн йил давомида 50 нафардан зиёд юртдошларимиз ва 20 нафар америкалик Ўзбекистондаги Фулбрайт дастури стипендиати бўлди.

Фулбрайтчилар ассоциацияси 2001 йилда рўйхатга олинган бўлиб, у Наманган, Нукус, Самарқанд, Тошкент вилояти ва Фарғонада ўз бўлимларига эга. Ушбу нотижорат ташкилотнинг асосий мақсади эса Ўзбекистон ва АҚШ олимлари ўртасидаги касбий алоқаларни ривожлантириш ва ҳар икки мамлакатнинг ўзаро бир-бирини англаш жараёнини мустаҳкамлашдан иборатдир.

Тадбирда АҚШнинг Ўзбекистондаги элчиси Жон Хёрбст сўзга чиқди.

Сарвиноз ҒОФУРОВА,
Сурайё ЗОКИРОВА

Удум

ЯПОН ЁШЛАРИ МУҲАББАТНИ ТАНЛАШДИ

Японияда аёллар 22-23 ёшда турмушга чиқишса, эркакларнинг аксарияти 25-26 ёшларида уйланишади. Ҳозир эса бу кўрсаткич 2-3 ёш у ёки бу томонга фарқ қилиши мумкин. Японияда никоҳ тўйининг икки кўриниши бор: бири шартнома, иккинчиси севги асосида.

Келишиладиган кўринишдаги никоҳда йигит ва қиз ўртасида воситачи бўлади. Улар бир-бирлари билан асосан расмлари орқали танишишади, автобиографиялари ҳамда оилаларининг тарихини суриштирадилар. Кейин воситачи орқали учрашиб, овқатланиш жараёнида суҳбатлашадилар. Бу эски тарихий одатлардан бўлиб, ҳозир бу кўрсаткич 18-20 фоизни ташкил қилади.

80-82 фоиз янги оилалар севги асосида қурилмоқда. Қадимги урф-одатлар, яъни куёвнинг ота-онаси ўзларининг ижтимоий кўринишларига мос келадиган келин топиш каби одатлар сони камаймоқда. Бу фақат олисдаги қишлоқлардагина қолган, холос.

"ЮИНО" — маросими фотиҳа-унаштиришнинг асоси ҳисобланади. Ана шундан кейин барча бу икки ёшнинг тўйларини кутадилар. Маросимда икки ёшнинг ота-оналари оилалар иттифоқини мустаҳкамлаш рамзи сифатида бир-бирларига совғалар беришади, куёвнинг ота-онаси келин томонга маълум миқдорда қалин пули ҳам тортиқ қилишади. Лекин бундай қадимий одатлар борган сари камайиб бормоқда. Ҳозирги замон япон ёшлари ота-боболари удумига амал қилишдан кўра бир-бирларининг қўлига никоҳ узугини тақиб қўйишни афзал билишаяпти.

XIX аср бошидан бери никоҳ асосан, Синтоист мачитида ўқилиб, ёшларга бир-бирларига содиқ, вафодор бўлишлари ҳақида насиҳат қилинарди. Ҳозир эса кўпчилик никоҳ маросимлари христиан услубида бўлиб, (62 фоизини ташкил қилади) келин-куёв фақат йиғилганлар олдида бир-бирларининг иттифоқи доимо мустаҳкам бўлишига сўз берадилар. Лекин бундан японлар христиан динини қабул қилган экан-да, деган хулоса чиқармаслик керак. Чунки христианлар Япония аҳолисининг атиги бир фоизини ташкил қилади, холос. Қолганлари, асосан, будда динидадир. Христианча никоҳ маросими жуда оддий бўлгани учун япон ёшларига маъқул келаётган кўринади.

Никоҳ маросимидан кейин барча муҳташам отел ёки ресторан залига йиғиладилар. Бу залда японлар одати бўйича керакли ичимликлар, овқатлар хулласи, энг майда икир-чикирларгача муҳайё қилинган бўлади. Столнинг тўрида ўтирган келин-куёв эр-хотин бўлганликларини эълон қиладилар. Келин бу тантанада чиройли оқ кимонода ёки Европа фатасида бўлади. Тўй тантанаси бошланган кеча бир неча дақиқадан кейин келин озгина вақтга залдан чиқиб рангли япон кимоносида ёки кўйлакда қайтиб келади. Бу одат XIV асрдан бери давом этиб келаётган бўлиб, келиннинг рангли кимоно кийиб чиқиши унинг оила ишларини тезда бошлаб, янги ҳаётга тайёр эканлигини ҳамда эрининг барча топшириқларини бажаришга тайёр эканлигини билдиради (Бу одат, албатта, бажарилади).

Улар қадимги удумларга асосан чиройли қилиб пиширилган улкан пирогни ўз қўлларидаги пичоқ билан кесадилар. Бу вақтда барча йиғилган меҳмонлар қарсак чалиб, ёш оила аъзоларига бахт ва саодат, ҳаётларининг доимо лаззатли бўлишини тилайдилар. Келин-куёвни табрикловчилар ўз нутқларида "кесиш", "ажратиш" ва "қайтариш" сўзларини мутлоқ ишлатмасликлари шарт. Япон маросимларида энг олий совға, бу бахт келтирадиган сўзлардир.

Тўй охирида куёв-келин ота-оналарига гулдасталар совға қиладилар ва энг охирида куёвтўра ёки оталарининг бири келган меҳмонларга раҳмат айтиб, ўз миннатдорчилигини япон услубида изҳор (таъзим) қиладилар.

Тўйдан кейин ёш оила алоҳида яшайдилар. Қишлоқ жойларида эса куёв ота-онаси ҳовлисида, кейинроқ эса барибир алоҳида уйда яшашади. Айни пайтда Япония ёшлари севгини танлашмоқда.

Ш. ИЛҲОМОВ

Ҳажвия

ҚАРҒА

Унинг қонида асли шоирлик йўқ эди. Баъзан қиттак-қиттак отиб туришини ҳисобга олмаганда дурустгина лойкаш эди. Нима жин урдию, амалдорлардан бирининг уйида лойкашлик қилиб юрган кезларида туйқус шоир бўлиб қолди. Унинг гуваладек калласига бу кўргиликнинг тушишига бир жиҳатдан шу амалдор сабабчи. Қисқаси, кунларнинг бирида шу амалдорнинг ҳовлисида лойни ивитиб қўйгач, андак дам олмоқчи бўлди, хом ғиштни остига қўйиб ўтирди-да, бир кафт носни оғзига ташлаб, деворга суянди. Энди мудрай бошлаганда қайсидир шоир радиодан пахтакорларга бағишланган шеърини ўқий бошлади.

"Шоирларгаям мазза-да, — ўйлай бошлади у. — Қўлини совуқ сувга урмайди, жазирамада томга лой босмайди, радионинг ичига кириб олиб, шеър ўқиб, пулни олаверади..."

Бундай ўйлаб қараса, шеър ёзиш унча қийин эмасга ўхшади. Гапни чўзмасдан қисқароқ қилиб ёзса, шеър бўлиб чиқаркан. Мабодо шеърни газета босмаса, ашулачилар пул тўлаб олиб кетаркан.

У хаёл суриб турганда радиодаги шоир шеърини тугатиб, ашула бошланиб кетди.

Шоҳи рўмол бошида
ҳилпиллайди,
Май ичганда юрагим
қилқиллайди.

Шу ашула-шеърни хаёлида давом эттирмоқчи бўлиб турувди, нарироқда сувга ташлаб қўйилган ароққа кўзи тушиб қолди:

"Ароқ кўрсам томоғим
тақиллайди,"

деди ва ниҳоятда қувониб кетди. Ўрнидан туриб хонадон эгасидан "Қалам билан қоғоз топилмадими?" деб сўради. Бир қизалоқ топиб келтиргач, қоғозни деворга тираб туриб, лойга сомон сочгандек, палапартиш қилиб ёзди. "Бир қатор камлик қилади, яна бир қатор ёзиш керак", деб қўйди. Ёнбошига ўгирилган эди, этагининг остида нимадир шиқирлади. Бундай қараса, бир-бирига ип билан боғланган иккита калитни шимининг тасмасига ўтказиб қўйган экан, шу шиқиллабди. Мана, яна бир қатор шеър туғилди:

"Этагим остида калитлар
шақирлийди".

Шу икки қатор шеърни кечқурун ош пайтида хўжайинга ўқиб берган эди, хўжайин узоқ хаёл суриб тузатиш киритди:

— Шеър деган сал сирли бўлиши керак. "Аё, дўстлар, белимда нимадир шиқирлайди", денг. Ўқувчи ўйласин, фикр юритсин. Шиқиллаган нима экан, деб бош қотирсин.

У шундай деб ёзди. Шу куни илҳоми қайнаб, кечаси билан мижжа қоқмади. Велосипедининг орқа ғилдирагини занжир солиб қулфлаб қўйган, калити кийимининг тасмасига осиб қўйилган бўлса-да, шимини пайпаслаб калитни ушлаб қўяди, ташқарига чиқиб велосипеддан хабар олиб келади. Азонга яқин икки қатор шеър туғилди:

"Тупроққа сувни қўшсак
лой бўлади,
Бозорда даллол бўлган
бой бўлади".

Эрталаб келибоқ хўжайинга ўқиб берган эди:

— Тайёр шоир бўлиб қолибсиз-ку, — деди у.

— Газитга берайми ё журналга? — сўради лойкаш.

— Газетга берақолинг, — деди хўжайин. — Босмахонанинг директори ўзимизнинг одам, ҳамқишлоқ.

Хўжайин газета муҳаррири билан босмахона директорининг фарқига бормасди. У муҳаррирга қўнғироқ қилиб:

— Халқимиз орасидан бир захматкаш, лойкаш шоир чиқиб қолди. Шеърини бериб юборинг. Участкангизда бирор ой ишлаб берар, — деди.

Лойкашнинг шоирлик роҳати-ю, газета ходимининг азоби шундан бошланди.

— Бу шеър эмас, — деди ходим.

— Шеър эмаслигини биламиз, — деди муҳаррир. — Ўзингиз икки қатор тўқиб, номидан чиқариб юборинг. Бўлмаса, бизни тинч қўймайди.

Шундай қилиб унинг шеъри чиқди. Шундан кейин "ижоди" қайнаб кетди. "Томингдан айланай" деган ғазал ёзди. Чунки хўжайиннинг томи битган эди. Ғазал бундай бошланарди:

"Сотқинбой ака деган чиройли
номингдан айланай,
Оромгоҳда қад ростлаган шипрли
томингдан айланай".

У ғазални туман газетасига берган эди. "Бу машқнинг адабиётга алоқаси йўқ" деди ходим. У ходимнинг устидан муҳаррирга арз этиб, дўқ урди:

— Менинг шеърим вилоят газетасида чиққан! Ҳозир республикага тайёргарлик кўряпман!

— Мен ҳам шеърни унча тушунмайман, бўлимдаги йигитлар нима деса шу, — деди муҳаррир ҳам ўзини масъулиятдан панага олиб.

— Мен бу ғазални шахсан Сотқинбой аканинг ўзларига атаб ёзганман! Ҳозир у кишига атаб достон ёзишга киришдим. Достон мана шу калламда хумдонда пишган лойдек пишиб турибди!

Шундай дея у калласини эшикнинг кесакисига уч бор уриб қўйди.

— Қалай дангиллаяптими?

Муҳаррир бироз ранги оқариб, ходимини чақиртирди...

Орадан бир ҳафта ўтгач, "Томингдан айланай" деган ғазал "номингдан айланай" сарлавҳаси билан эълон қилинди. У қурувчиларга бағишланган бўлиб, аслидан фақат "айланай" деган сўз қолганди, холос.

Шу тариқа туман ва вилоят нашрларида унинг шеър ва ғазаллари кўрина бошлади. Бу орада хўжайин юқори мансабга кўтарилиб, яна битта участка қурадиган бўлиб қолди. "Шоир" ҳам лойкашлар сардори сифатида ғайрат камарини боғлади. Бир куни носнинг кайфини суриб ўтириб, хўжайинидан маслаҳат сўради:

— Хўжайин, бундай қарасам, аллақаёқдаги қаланғи-қасанғилар ҳам китоб чиқаряпти. Менинг шеърларим матбуотда эълон қилинган тайёр асар. Сиз нима дейсиз?

Шундоқ талантли лойкаш шоир унга мўлтираб маслаҳат сўраганидан хўжайин ҳам завқланиб кетди.

— Ҳозир шундай даврки, пулингиз бўлса, истаган нарсангизни чиқараверасиз, кенг йўл. Локин, сизда пул йўқ. Мен сизга ҳомий топиб бераман.

У хўжайинни бағрига босиб бўйнидан ўпди. Бўйи пакана бўлгани учун хўжайиннинг юзига тумшуғи етмади...

Унинг "Лой" тахаллуси билан китоби чиққач, газета ходимларининг қайғуси баттар ортди. Шеърларига эътироз билдирган ходим балога қоларди.

— Мен китоб чиқарган шоирман. Ўзинг битта китоб чиқаролмайсану, менинг шеъримни қисқартирасанми?

Энди у китобини қўлтиқлаб адабий давраларга кира бошлади. Минбарларга чиқа бошлади. Китобига сўзбоши ёзиб берган таниқли ижодкорни "менинг шогирдим", деди.

Яқинда бир адабий кечада саҳнага чиқиши билан биров ёнидаги шеригига шипшиди:

— Об-бо, қарға чиқди-ку.

— Уни "қарға" дейишадими? — сўради шериги.

— Бўстонга булбул ярашади. Афсус, ҳозир адабиёт бўстонида қарғалар кўпайиб кетди.

Мана, бугун қарға яна бир адабий ходимнинг кайфиятини расво қилди.

— Бу шеър эмас, ака-а, — деди ходим куйиб-пишиб назм назариясини тушунтираркан.

— Бу — ҳаёт! Мен ҳаётни ёзаман! — дея қағиллади қарға. — Сен олдин битта китоб чиқариб қўй, бола"

— Бунақа китоб чиқаргандан кўра, далага гўнг чиқарганим минг марта савобли! — деди ходим ва қўл силтаб кўчага чиқиб кетди.

У йўлкада хомуш сигарет тутатиб кетаркан, қаршисидан хомуш келаётган ёзувчилар уюшмасининг ходими билан учрашиб қолди.

— Ҳа, диққат кўринасиз? — деди уюшма ходими.

— Нимасини айтасиз, анави қарға жуда кайфиятимни бузди-да. Шеъримни чиқарасан, дейди.

— Сиз уни айтасиз. Бу қарға шу кунларда эшигимизни тақиллатиб, ёзувчилар уюшмасига қабул қиласан, бўлмаса кўзингни ўйиб оламан, деяпти. Ҳозир уни узоқдан кўриб, бу бетга ўтиб олдим.

— Нима қилиш керак, а? — деди газета ходими.

— Ҳайронман, бошим қотиб қолди, — деди уюшма ходими.

— Аллоҳ кўриб тургандир. Ё, пешонамизни шўр яратдимикан? Деди газета ходими ва пешонасини оғайнисининг пешонасига суртди.

— Иситмангиз бор-ку, — деди уюшма ходими...

Газета ходими кўп ўтмай шифохонага ётди. Бугун оғайниси бир китоб олиб келиб ўқиб кўринг, деди. Бу бир адабиётшуноснинг "Ўзбек адабиёти XX асрда" деган китоби бўлиб, унда ушбу асрда ўзбек адабиётига улкан ҳисса қўшган ижодкорлар ҳақида гап борарди. Уларнинг сафида қарғанинг исми-шарифи турарди.

Ходим деразани очиб китобни пирпирак қилиб пастга улоқтирди. Сўнг ўзини кроватга ташлаб, бошини ёстиққа буркади-да, ҳўнграб йиғлаб юборди.

Абдуғани АБДУВАЛИЕВ

Гурунг

МЕН БИЛГАН ДОНИШМАНДЛАР

Қулоққа ёқадиган гап бўлди: "2002 йил — қарияларни қадрлаш йили". Аслида қадру-қимматни, ориятни ўзбекдан сўранг. Қадр нималигини билгани, дуогўйлар дуосини олиб ўсгани, миллатнинг маънавий илдизларидан қувватлангани учун ҳам юртбошимиз улуғларимизга шундай эътибор берди.

Боланинг қуввати оёғида экан, чопиб, югуриб чарчамайди. Йигитнинг қуввати белида экан — меҳнат қилиб ҳормайди. Қариянинг қуввати дилида экан тўғри йўл кўрсатади — адашмайсиз, дуо қилади, куч олиб кўкарасиз.

Ҳаёт — улкан мактаб. Сиздан ёши улуғларнинг барчаси сабоқ берувчи мударрислардир.

Мен аслида тиббиёт ходимиман. Лекин кўнглимда адабиётга, ижодкорга муҳаббат кучли. Шунданми, барча дўсту биродарларим ижодкорлар. ТошМИда ўқиб юрганимдаёқ, улар билан дўстлик риштапарини боғлаган эканман. Улар билан учрашувлар жони-дилим эди. Абдулла Ориповнинг қандай янги шеъри чиқса, дарҳол ёд олардим. Элимнинг кўзга сургулик зиёли инсонлари билан ёнма-ён бўлиш тақдиримда борлигидан бахтлиман. Мен Озод Шарафиддиновни ҳақли равишда маънавий устозим дея оламан. Беруний мукофоти лауреати, "Буюк хизматлари учун" ордени нишондори, зукко адабиётшунос олимдан инсоний сабоқлар олганман. Устоз тузини ичганман. Панду насиҳатини эшитганман, элимнинг шундай улуғлари борлигидан фахрланаман. Чин сўзим, Озод аканинг нуроний чеҳрасига кўзи тушган одамнинг ғубори тарқайди. Хонадонини айтмайсизми, нур бор, баракат бор. Шарофат опа билан қўша қариётган устозга фақат ҳавас қиласиз. Қирқ йилдан ортиқ "Ўзбекфильм"да муҳаррирлик қилган Шарофат Қўшбоева ҳозир нафақада, уй бекаси. У кишининг саводхонлиги ва саришталигини айтмайсизми? Ўйлаб қарасам, Шарофат опадан қайси масалада маслаҳат сўраган бўлсам, фақат тўғри йўлни кўрсатибдилар. Ҳаётнинг бутун баланд-пастларини, иссиқ-совуғини, яхши-ёмонини биргаликда бошидан кечириб келаётган бу икки инсоннинг дуосини олиш насиб этди, менга. Шундан шодман.

Ёш бўлсам-да, тенгқурларим қолиб, ёши катталар даврасига интилавераман. Бу яхшими, ёмонми — билолмадим. Асалари болни узоқлардан қидиргандай шираси, мағзи бор суҳбатларга муштоқлик сезаман. Шундай интиқлик мени Саид Аҳмад ака билан ҳам боғлади. Ҳаётда ҳеч ким Саид Аҳмад акачалик қийинчилик кўрган бўлмаса керак ва ишонч билан айтаман, ҳаётда Саид Аҳмад акачалик қувноқ, латифагўй инсон ҳам йўқ. У кишининг донишмандлигини айтмайсизми.

Гулистон шаҳрининг эски маҳалласида Абдулла бобо Эргашев отлиғ оқсоқол бўлардилар. Кўп гапирмасдилар. Ҳар замон бир гапирсалар-да, мағзи тўқ, жўяли, фойдали сўзни айтардилар, раҳматлик. "Қиёмат бошланиб қолса ҳам кўчат эк" болам, деган иборани биринчи шулардан эшитиб, анча ўйланиб юрганман. Билсам, бу ҳикмат ҳадиси шариф экан. Файзли, истарали Абдулла бобо Эргашев фақат мақол ва ҳадисларга таяниб гапирардилар. Донишманд эканлар. Энди шу инсоннинг фарзандларини кўринг. Гулистонда элнинг олди, ибратли.

Ҳаётда олган дастлабки сабоғим шу бўлди — қалби бой инсон, ўқимишли, билимли одам барибир бошқача бўларкан, юксакроқ бўларкан. Шу ўринда онам ҳақ: "Ўқиган билан уқмаганнинг осмон билан ерча фарқи бор".

Мен яна бир олима, моҳир таржимон билан туз-намак бўлганман, хонадонида икки йилдан ортиқ яшаганман. Саксондан ошган Кибриё Қаҳҳорова ўткир хотираси, серҳаракатлилиги, билимдонлиги, ҳаётга чанқоқлиги билан мени ҳайратга солган. Опа икки минг мисрадан ортиқ шеърни ёддан биларди. Камтарин, пазанда эди. У кишининг дуоларини олиб қолганимдан севинаман.

Тақдирнинг менга бўлган туҳфасими, не бахтки, кўпдан-кўп азиз инсонларни кўрдим, улар билан ҳамсуҳбат бўлдим. Кибриё опанинг меҳмондўстликлари, ширинсуҳбатликлари туфайли Ҳалима Носирова, Зулфия Исроилова, Ёдгора Насриддинова ва жуда кўп машҳур санъаткорлар, шоирлар, таржимонлар билан юзма-юз суҳбатлашдим.

Серфайз, баракатли бу хонадонга туғишган оғаларимдек келиб турадиган инсонлар ҳам кам эмас эди. Бу улуғ ва азиз инсонлар устоз Абдулла Қаҳҳорнинг яқин шогирдлари — Эркин Воҳидов, Ўткир Ҳошимов, Умарали Норматов, Иброҳим Ғофуров, Хуршид Дўстмуҳамедов, Абдуғофур Расулов каби шоир ва ёзувчилар эди.

"Ҳамиша савобталаб бўл" — Бу — онамнниг ўгити. Бир этак бола бева қолиб, фарзандларини ҳалол пешона тери, қўл меҳнати билан оқ ювиб, оқ тараб ўстирган, умрини фарзандларига бағишлаган, ҳаётнинг ҳамма оғирлигини енгиб, ҳасратини бировга айтмаган аёлнинг боласига сабоғи.

Саксондан ошган онам ҳақиқий донишманд. Биз улар билган нарсаларнинг чорагини билсак ҳам катта гап. Ўйлаб қоламан: ҳатто подшолар ҳам кексаларни — донишмандларни йиғиб, машварат ўтказганлар. Биз, кези келса, ёнимиздаги хазиналар-кексаларимизга нега боқмаймиз, сўзига қулоқ тутмаймиз, дуоларини олишга шошилмаймиз?

Ҳей, яхшилар, Юртбошимизнинг сўзларини бир зум ҳам унутманг. Улар дейдилар: "Бизларни оқ ювиб, оқ тараган, шу юртнинг оғир-енгилини умр бўйи елкасида кўтариб келган, хонадонларимизнинг файзи ва кўрки бўлган бу мўътабар зотларни рози қилиш, дуосини олиш дунёдаги энг улуғ савобдир",

Савоб олишга шошилайлик, сабоқ олишга шошилайлик.

Маматқул БОЗОРБОЕВ
Гулистон шаҳри

Масал

Ямин ҚУРБОН

ТЎРА

Тўлғанди Тўра нақ ёнгандек уйи,
Зарб ила тушириб Пештахтага мушт.
Тушди мушт, тушди мушт учиргудек ҳуш.
Инграндн Пештахта дардчилдек мунгли:
"Мени муштлаганлар муштланган, кетган,
Улусга ўзини куюк юз этган.
Сенгами дейманов эндиги навбат,
Ўзига ўзи ёв, ахир, феъли баъд".

ГЎЛ

Той боқди Чавандоз, ориққина Той.
Озиғин ошириб борди ойма-ой.
Охир йилтиллаб нақ кунгайдаги қум,
Семирди устида тургудай тухум.
Сийпаб ёлларини мингач Чавандоз,
Учди у бамисли этгандай парвоз.
Учди у, на нўхта, на бор тизгини,
Учди у босгандай Шайтон изини.
Кор этди на ҳай-ҳай, на чайир таёқ.
Оқибат Чавандоз ошди умбалоқ.
Бир қўли синди ва ёрилди бети,
Бир неча еридан юлқиниб эти.
Аламдан жон келиб бўғзига гўё,
Дуд ичра кўринди кўзига дунё:
"Мендек гўл, кимсалар ўзигадир ёв,
Эрк берур ўзгага ўтказмай синов".

Имтиҳон

«ҲУРРИЯТ»ГА БИР САВОЛ

Аввалги саволимизга ҳеч ким тўғри жавоб қайтаролмади. Унинг жавоби қуйидагича эди: "Папуаслар ана шундай усул билан туз ҳосил қилишади". Навбатдаги саволни гулистонлик муштарий Аҳмадали Шерназаров йўллаган: "Америкадаги Солтвел, Франциядаги Марсел, Россиядаги Усольск, Австриядаги Золц ва Ўзбекистондаги Наманган шаҳарларининг номланишидаги умумийлик нимага асосланган?

Эслатиб ўтамиз: тўғри жавоб йўллаган мухлисни "Ҳуррият"нинг камтарона совғаси кутмоқда. Жавобларни 144-25-06 ёки 41-52-72 рақамли телефонлар орқали ҳам йўллашингиз мумкин.

Солиқ

«ЯШИРИН ИҚТИСОДИЁТ»ДАН КИМ МАНФААТДОР?

Республика Бош прокуратураси ҳузуридаги солиққа оид жиноятларга қарши курашиш департаменти ташкил этилганига ҳали кўп бўлгани йўқ. Шундай бўлса-да, департамент томонидан мамлакатимиз иқтисодиёти ва солиқ соҳасида содир этилаётган ҳуқуқбузарликларни бартараф этиш борасида муайян ишлар амалга оширилди. Биргина Миробод тумани прокуратураси ҳузуридаги солиққа оид жиноятларга қарши курашиш бўлими ходимлари солиқ тўлаш билан боғлиқ жиноятлар ва қонунбузарликларни аниқлаш ва олдини олишда бир неча тадбирларни олиб боришди. Натижада ўтган давр мобайнида солиққа оид жами ўн саккизта жиноят иши содир этилгани кузатилиб, 54 нафар шахс маъмурий жавобгарликка тортилди. 2002 йилнинг шу давригача 857358.7 минг сўмлик ноқонуний нақд пул айланмалари амалга оширилган олтита жиноий ҳолат аниқланди.

Энг ачинарлиси, ишлаб чиқарилган маҳсулотлар, даромад (фойда) жамғармаларини яшириш, сотилган товарлар (ишлар, хизматлар) ҳажмини пасайтириш, сохта тадбиркорлик фаолиятини амалга ошириш йўли билан солиқ тўлашдан бош тортиш ҳолатлари, бошқача айтганда, "яширин иқтисодиёт"нинг шаклланиши жуда кўп усуллар ва мураккаб механизмлар асосида кенгайиб бормоқда. Бунга бир томондан қонунчиликдаги мавжуд камчиликлар, солиққа тортиш ва солиқларни ҳисоблашнинг мураккаблашган механизмлари бўлса, иккинчи томондан давлат муассасалари ва давлат улуши мавжуд бўлган ташкилотларнинг айрим масъул ходимлари томонидан мансаб вазифаларини суиистеъмол қилиш сабаб бўлмоқда.

Аниқланган ҳуқуқбузарликларнинг таҳлили шуни кўрсатмоқдаки, даромадларни, солиқ ва бошқа мажбурий тўловларни яширишда асосан ҳақиқатда амалга оширилган товар айланмалари бухгалтерия ҳисоботларида акс эттирилмасдан, яъни уларни яшириш орқали давлат солиқ хизмати идораларига нотўғри, сохта ҳисоботлар топшириш усулларидан фойдаланилмоқда.

Қўзғатилган жиноят ва маъмурий ишлар бўйича молиявий жарималар солиқ суммаси билан қўшиб ҳисобланганда 246867.9 минг сўмни ташкил қилди. Шу жумладан, давлат бюджетига ундирилгани 58327.0 минг сўмга тенгдир. Тезкор маълумотлар асосида Мирообод тумани давлат солиқ инспекциясидан рўйхатдан ўтган "Алим Рашид" хусусий фирмасининг фаолияти ўрганилганда, фирма ўзининг 2000 йилнинг 15 майдан 2001 йилнинг 8 июнига қадар бўлган фаолияти давомида "Марказшаробсавдо" компаниясининг савдо омборларидан салкам 180 миллион сўмлик спиртли маҳсулотлар сотиб олган. Лекин бу маҳсулотларни сотишдан тушган маблағни атиги 900 минг сўмдан кўпроқ қисми фирманинг ҳисоб рақамига инкассация қилинганлиги аниқланган.

Шунингдек, кўрсатилган вақт мобайнида товар айланмаси миқдори 200 миллион сўмдан ошиқ бўлган ҳолда, солиқ идораларига топширилган ҳисоботларида бу миқдор 4.5 миллион сўмдан кўпроқ қилиб кўрсатилган. Ушбу ҳолат юзасидан фирма раҳбари А. Алимхаджаевга нисбатан жиноий иш қўзғатилиб туман прокуратурасига юборилди.

Ана шундай қонунбузарлик ҳолатларининг олдини олиш, солиқ тўловчилар, қолаверса, фуқароларнинг ҳуқуқий онгини ўстириш, улар ўртасида солиқларни ўз вақтида тўлаш афзалликлари ва тўламасликнинг оқибатлари юзасидан солиқ тўловчилар билан мунтазам учрашувлар ўтказиб келинмоқда. Солиқ тўловчиларнинг ихтиёрий равишда давлат бюджетига 101 705.4 минг сўм тўлашгани ана шундай тадбирлар самарасидир.

Шу ўринда бир фикрни айтиб ўтмоқчиман. Агарда барча солиқ тўловчилар белгиланган солиқларни ўз вақтида онгли тарзда тўланса, давлатимизнинг иқтисодий салоҳияти ва қудрати янада юксалади. Улар тўлаган солиқлар аҳолининг жумладан, ҳар биримизнинг ижтимоий ҳимоямизга, мамлакат мудофааси ва равнақига, шаҳар ва қишлоқларимизни, кўча ва маҳаллаларимизни ободонлаштиришга, халқимиз учун таълим ва тиббиёт масканлари қуришга сарфланади. Шунингдек, аҳоли иш ҳақини, нафақа ва бошқа имтиёзли тўловларни ўз вақтида олади.

Агарда солиқ тўловчилар солиқларни ўз вақтида тўламаса, даромадини солиқдан яширса, албатта қонунда белгиланган жазоларга тортилади. Солиқ тўловчи, яъни бирор бир корхона олган даромадидан давлатга фойда солиғи тўлаши керак бўлсаю, уни тўлашдан бош тортса, яъни тўламаса, бундай ҳолатда нафақат фойда солиғи балки, олган даромади ва шунча миқдордаги жарималари билан ҳисобланиб ундириб олинади. Масалан, 100 сўм даромад олган корхона 24 сўм фойда солиғи тўлайди. Агарда шу суммани тўламай, уни яширса, бундай ҳолатда олган 100 сўм даромади ва шунча миқдордаги жаримаси билан ундан 200 сўм ундириб олинади ҳамда қонуний жавобгарликка тортилади. Демак, 200 сўм тўлаб, яна жавобгарликка тортилгандан кўра, 24 сўм даромад солиғини тўлаган афзал эмасми?

Солиқлар ҳаётимиз фаровонлиги йўлида хизмат қилар экан, уларни ўз вақтида тўлаш барчамизнинг фуқаролик бурчимиздир.

Ҳожиакбар РАҲИМБЕРДИЕВ,
Миробод туман прокуратураси ҳузуридаги солиққа оид жиноятларга қарши курашиш бўлими бошлиғи

Ўзингни англаб ет!

Mustaqil gazeta HURRIYAT

Муассис: Ўзбекистон Оммавий ахборот воситаларини демократиялаштириш ва қўллаб-қувватлаш жамғармаси

Бош муҳаррир Амирқул КАРИМОВ

Таҳрир ҳайъати: Турсунали АКБАРОВ (махсус мухбир), Хуршид ДЎСТМУҲАММАД, Азамат ЗИЁ, Абдуқаҳҳор ИБРОҲИМОВ, Наим КАРИМОВ, Норали ОЧИЛОВ (бош муҳаррир ўринбосари), Исмат ХУДОЁРОВ (бош муҳаррир ўринбосари), Озод ШАРАФИДДИНОВ, Раҳмон ҚЎЧҚОР

Газета Ўзбекистон Республикаси Давлат матбуот қўмитасида 165-рақам билан рўйхатга олинган. Бичими А-2.

Таҳририят манзили: Тошкент шаҳри, Навоий кўчаси, 16-уй. Телефон: 144-25-06, 41-52-72.

Индекс:
Якка обуначилар учун — 233 Ташкилотлар учун — 234

«Шарқ» нашриёт-матбаа акциядорлик компанияси босмахонасида босилди. Манзил: «Буюк Турон» кўчаси, 41-уй.

Навбатчи муҳаррир: Турсунали АКБАРОВ
Топшириш вақти — 21.00
Топширилди — 20.00
Буюртма — Г - 573

Муаллиф фикри таҳририят нуқтаи назаридан фарқланиши мумкин. Таҳририятга юборилган мактуб ва мақолаларга ёзма жавоб қайтарилмайди.

Hurriyat kompyuter markazida Jamshed Tog'aev tomonidan sahifalandi.